

**HADÎSTE METİN
VE
SENED TENKİTİ
DERS NOTLARI**

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYÇÜ

Bartın Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

Bartın-2020

HADÎS' TE METİN VE SENED TENKİTİ DERS NOTLARI

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYÇÜ
Bartın Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ

Temel İslam Bilimleri Bölümü

Hadîs Ana Bilim Dalı

Her bilenin üstünde daha iyi bir bilen vardır.

HADÎSTE METİN VE SENED TENKİTİ DERS İZLENÇESİ

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYCÜ

Afyonkarahisar Emirdağ'da doğmuştur. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 1990 yılında mezun olmuş, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Bölümü Hadîs Ana Bilim Dalında 1993 yılında yüksek lisansını tamamlamıştır. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Bölümü Hadîs Ana Bilim Dalında 1999 yılında doktor unvanını almıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Ankara Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde 22 yıl öğretmenlik yapmış, 2006 yılında Başöğretmenliğe yükseltilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığının açmış olduğu Yurtdışı Bursu Sınavlarında Suriye ve Cezayir Bursu adı altında 2 adet Yurtdışı Araştırma Bursu kazanmıştır. Dışişleri Bakanlığı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Lefkoşa Büyükelçiliği nezdinde 5 yıl İskele ve Gazimağusa ilçelerinde lise ve ortaokullarda öğretmenlik yapmıştır.

2013 yılında Bartın Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesinde Yrd. Doç. olarak göreve başlamış, İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi'nin **1, 2, 10.** sayılarında editörlük, Temel İslâm Bilimleri Bölüm Başkan Yardımcılığı ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Eğitimi Bölüm Başkan Yardımcılığı yapmış hâlen Hadîs Ana Bilim Dalı Başkanı olarak görev yapmaktadır. **7**'i uluslararası dergilerde, **6**'sı ulusal dergilerde olmak üzere **13** makale yayınlamış, **20** uluslararası, **1** ulusal kongre ve sempozyumlarda bildiri sunmuştur.

Eserleri: 1.*Dînî Bilgiler Kursu Öğrenci Ders Kitabı* (Komisyon), Lefkoşa, 2011. 2.*Dînî Bilgiler Kursu Öğrenci Çalışma Kitabı* (Komisyon), Lefkoşa, 2011. 3.*Sunenu't-Tirmizî'nin Metot Yönünden İncelenmesi*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2013. 4.*el-Mizzî'nin Hadîs İlmindeki Yeri*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2013. 5.“*Kim, Benim Üzerime Kasten Yalan Söylerse Cehennemdeki Yerine Hazırlansın*” Hadîsi Üzerine Bir Araştırma, Araştırma Yayınları, Ankara, 2013. 6. *Muhammed b. İsâ et-Tirmizî'nin Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2016. 7.*Emeğin Değeri Din ve Emek İlişkisi* (Komisyon), Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, Zonguldak, 2018. S. 47-74. 8. *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Hadîs ve Sünnet Bilinci*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2018.

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYÇÜ

9.*Libâs (Giyim-Kuşam)*, Bireysel ve Toplumsal Hayatta Hadîs, Medya Basın Yayın, İstanbul, 2019. s. 355-376. **10.**Kütüb-i Sitte Sonrası Dönem-IV (Ricâl Edebiyatı), Medya Basın Yayın, İstanbul, 2019. s. 223-270.**11.***Âyet Hadîs ve Kültür Bağlamında Libâs Literatürü Üzerine Bir Deneme*, Siyâsî Sosyal Kültürel Yönleriyle Türkiye ve Rusya 3, Berikan Yayınevi, Ankara, 2019, s. 239-258. **12.**“*Helâl Bellidir Harâm Bellidir İkisi arasında Şüpheli Şeyler Vardır*” Hadîsi Üzerine *Bazı Mülâhazalar*, Siyâsî Sosyal Kültürel Yönleriyle Türkiye ve Rusya 3, Berikan Yayınevi, Ankara, 2019, s. 259-272. **13.***Mi'râc Algısı ve Mi'râciyyeler*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul, 2019.

Eğitim ve Öğretim Yöntemleri

Lab.	Proje/Alan Çalışması/Ödev	
...	-	

Türkçe

Ön Lisans ()	Lisans (*)	
---------------	--------------	--

Zorunlu

Yok

Hadîs Metin Tenkitini öğrencilere kavratma

1. Hadîs İlmi'nde Metin Tenkidi'nin ne olduğunu bilir.
2. Cerh ve Ta'dil Kâidelerini bilir.
3. Meşhûr Cerh ve Ta'dîl imâmlarını tanır.
4. Bazı Metin Tenkiti örneklerini bilir.
5. Hadîsi anlama ve yorumlamada Metin Tenkidinin işlevini kavrar.

Teknikleri

Okuma, tartışma, yorumlama, soru-cevap, makale tarama, PPT sunum

Değerlendirme Ölçütleri		(X) işaretleyiniz	Yüzde (%)
	Ara Sınavlar	X	40
	Kısa Sınavlar	-	-
	Ödevler	-	-
	Projeler	-	-
	Dönem Ödevi	-	-
	Laboratuvar	-	-
	...	-	-
	Dönem Sonu Sınavı	X	60

Haftalar**Konular**

1	1-Metin tenkidi yöntemleri
2	2-Metin tenkidinde uygulanan metotlar-1
3	3-Metin tenkidinde uygulanan metotlar-2
4	4-Cerh ve Ta'dil Kaideleri-1
5	5-Cerh ve Ta'dil Kâideleri-2
6	6-Cerh ve Ta'dil İmamları-1
7	7-Cerh ve Ta'dil İmamları-1
8	Ara Sınav
9	9-Bazı Metin Tenkiti Örnekleri-1
10	

11	Bazı Metin Tenkiti Örnekleri-3
12	Bazı Metin Tenkiti Örnekleri-3
13	Metin Tenkiti Örnekleri İşlevi Üzerine Öğrenci Yorumları-1
14	Metin Tenkiti Örnekleri İşlevi Üzerine Öğrenci Yorumları-2
15	Final

KAYNAK

KİTAPLAR

VE

DERS NOTLARI

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYÇÜ
Bartın Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

**Sahife-i Hemmâm b. Munebbih*, (terc. Ragıp İmamoğlu), Doğuş Yayınları, Ankara, 1966. *İmâm A'zam, *el-Musned*, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2015 *İmam Mâlik, *el-Muvatta*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992 *Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992 *el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahih*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992 *Muslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992. *Ebû Davûd, *Sunen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992. *et-Tirmizî, *el-Câmiu's-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992 *İbn Mâce, *Sunen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992 *ed-Dârimî, *Sunen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992 *en-Nesâî, *Sunen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992. *el-Evzâî, *Sunen*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1993. *Saîd b. Mansûr, *Sunen*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1985 *Imam Nevevî, *Riyâzu's-Sâlihîn*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2013. *İmam Nevevî, *Riyâzu's-Sâlihîn (Peygamberimizden Hayat Ölçüleri)* terc. Mehmet Yaşar Kandemir v.dğr), I-VII, Erkam Yayınları, İstanbul, 2014.

*İbrahim Atay v. dğr., *Seçme Hadîsler*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1979 *İbn Hacer el-Askalânî, *Nuhbetu'l-Fiker*, (Şerh: Doç. Dr. Talat Koçyiğit), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1971. *Muhammed Umâre, *Cevâhiru'l-Buhârî (Buhârî'den Seçilmiş Hadîsler* terc. Hasan Alioğlu), Erkam Yayınları, İstanbul,1988. *Prof. Dr. Subhî Sâlih, *Hadîs İlimleri ve Hadîs İstılahları* (terc. Mehmet Yaşar Kandemir) Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986 *Subhî Sâlih, *Hadîs İlimleri ve Hadîs İstılahları* (terc. Mehmet Yaşar Kandemir), 9. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2010. *Prof. Dr. Ahmet Yücel, *Hadîs Târihi*, 5. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2012. *Prof. Dr. Ahmet Yücel, *Hadîs Usûlü*, 5. Baskı Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2012 *Prof. Dr. Bünyamin Erul, *Hadîslerin Dili İlk Hadîs Belgesi Hemmâm'ın Sahifesi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013. *Prof. Dr. İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte*, I-XVIII, Akçağ Yayınları, Ankara, 1988

*Prof. Dr. Talat Koçyiğit, *Hadîs Tarihi*, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1988. *Prof. Dr. Talat Koçyiğit, *Hadîs Usulü*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1987 *Prof. Dr. Talat Koçyiğit, *Hadîs İstılahları*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1985. *Prof. Dr. Talat Koçyiğit, *Kelâmcılarla Hadîsçilerin Münâkaşası*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1984. *Prof. Dr. Talat Koçyiğit, *Hadîs Terimleri Sözlüğü*, Rehber Yayınları, Ankara, 1992.*Dr. Ali Yardım, *Hadîs*, I-II, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 1984. *Prof. Dr. İsmail Lütfi Çakan, *Hadîs Edebiyatı*, 2. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları İstanbul, 1989.*Prof. Dr. İsmail Lütfi Çakan, *Hadîs Usûlü*, 2. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları İstanbul, 1991.*Prof. Dr. İsmail Lütfi Çakan, *Ana Hatlarıyla Hadîs*, 10. Baskı, Ensar Yayınları, İstanbul, 2012.

*Prof. Dr. Mücteba Uğur, *Hadîs İlimleri Edebiyatı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1996 *Prof. Dr. Mücteba Uğur, *Hadîs Terimleri Sözlüğü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1992.*Prof. Dr. Mücteba Uğur, *Hicri Birinci Asırda İslâm Toplumunu*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1980 *Prof. Dr. Hayrettin Karaman, *Hadîs Usûlü*, 11. Baskı, Ensar Yayınları, 2014. *Doç. Dr. Hasan Cirit, *Hadîse Giriş*, Rağbet Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2015. *Prof. Dr. Mehmet Emin Özafşar, *Hadîs İlmine Giriş*, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2015. *Muhammed Esad Erbilî, *Kenzu'l-İrfân*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2013. *Muhammed Esad Erbilî, *Kenzu'l-İrfân* (terc. Murat Albayrak), Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan Köycü, Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, İstanbul, 2015.

*Prof. Dr. Faziurrahman, *İslâmic Methodolgy in History*, (terc. Prof. Dr. Salih Akdemir, Ankara Okulu Yayınları, Ankara,1995.), Central İnstitute of İslâmic Resarch, Karachi, Pakistan, 1965. *Prof. Dr. Enbiya Yıldırım, *Hadîsler ve Zihinlerdeki Sorular*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2011. *Prof. Dr. Yusuf Kardavî, *Keyfe Netaâmel maa's-Sunneti'n-Nebeviyye*, 2. Baskı, el-Ma'hedi'l-Alemi li'l-Fikri'l-İslâmî, Amerika Birleşik Devletleri, 1990. (Sünneti Anlamada Yöntem terc. Prof. Dr. Bünyamin Erul), Nida Yayınları, İstanbul, 2014*Prof. Dr. Muhammed Gazâlî, *es-Sunnetu'n-Nebeviyye*, (Terc. Ali Özek), İslâmî Araştırmalar, İstanbul, 1992.

*Prof. Dr. Sandıkçı, Kemal, *Hadîs*, I-II, Ensar Yayınları, İstanbul, 2014 *Prof. Dr. Muhammed Mustafa el-A'zamî, *İlk Devir Hadîs Edebiyatı*, İz Publications, İstanbul, 1993 *Prof. Dr. Abdullah Aydınlı, *Hadîs İstılahları Sözlüğü*, 8. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları İstanbul, 2016. *Muhammed Ebû Zehv, *el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn (Hadîs ve Hadîsçiler*, çev. Selman Başaran, M. Ali Sönmez), Ensar Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2016.

**Hadîs El Kitabı*, (editör: Zişan Türcan), Grafiker Yayınları, Ankara, 2016. *Prof. Dr. Mustafa Karataş, *Hadîs Rivayet Tarihi*, Ensar Yay. 2. Baskı, İstanbul, 2017. *Dr. Mahmûd Tahhân, *Teysîru Mustalahı'l-Hadîs*, (Yeni Hadîs Usûlü, çev. Prof. Dr. Cemal Ağırman), Rağbet Yayınları, İstanbul, 2017. *Prof. Dr. Cemal Ağırman, *Hadîs Metinleri*, I, Ensar Yay. İstanbul, 2016. *Doç. Dr. Bekir Kuzudişli, *Hadîs Tarihi*, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2017.

Prof. Dr. Ahmet Keleş, *Hadîs Metin Tenkiti Örnekleri, Fecir Yayınları, Ankara, 2017. *Prof. Dr. Ahmet Keleş, *Hadîs Usûlü ve Tarihi Dersleri, Fecir Yayınları, Ankara, 2017* *Prof. Dr. H. Musa Bağcı, *Hadîs Usûlü ve Tarihi, Bilay Yayınları, Ankara, 2018* ***Doç. Dr. Halil İbrahim Kutlay, *Hadîs Sened Tenkiti, Elif Yayınları, İstanbul, 2015*** *Dr. Erdoğan Köycü, *el-Mizzî'nin Hadîs İlmi'ndeki Yeri, Araştırma Yayınları, Ankara, 2013* *Dr. Erdoğan Köycü, *Men Kezebe Hadîsi Üzerine Bir Araştırma, Araştırma Yayınları, Ankara, 2013* *Dr. Erdoğan Köycü, *Sunenu't-Tirmizî'nin Metot Yönünden İncelenmesi, Araştırma Yayınları, Ankara, 2013,* *Dr. Erdoğan Köycü, *Muhammed b. İsâ et-Tirmizî'nin Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar, Araştırma Yayınları, Ankara, 2016.*

*Yrd. Doç. Dr. Erdoğan Köycü, 2016, *Hadîs ve Sünnete Duyulan İhtiyaç* (Ders Notu), Bartın, 2017 *Yrd. Doç. Dr. Erdoğan Köycü, *Hadîs Metinleri*, Bartın, 2016. *Yrd. Doç. Dr. Erdoğan Köycü, *Hadîs Usûlü ve Tarihi I Notları*, Bartın, 2017 *Yrd. Doç. Dr. Erdoğan Köycü, *Hadîs Usûlü ve Tarihi II Özeti Notları*, Bartın, 2017 *Yrd. Doç. Dr. Erdoğan Köycü, *Kur'ân ve Sünnet Bütünlüğü*, Bartın, 2017. *Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan Köycü, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Hadîs ve Sünnet Bilinci*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2018. *Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan Köycü, *Libâs (Giyim-Kuşam)*, Bireysel ve Toplumsal Hayatta Hadis, Medya Basın Yayın, İstanbul, 2019. s. 355-376.

*Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan Köycü, *Libâs (Giyim-Kuşam)*, Bireysel ve Toplumsal Hayatta Hadis, Medya Basın Yayın, İstanbul, 2019. s. 355-376.

*Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan Köycü, *Kütüb-i Sitte Sonrası Dönem-IV (Ricâl Edebiyatı)*, Medya Basın Yayın, İstanbul, 2019. s. 223-270.

*Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan Köycü *Âyet Hadîs ve Kültür Bağlamında Libâs Literatürü Üzerine Bir Deneme*, Siyâsî Sosyal Kültürel Yönleriyle Türkiye ve Rusya 3, Berikan Yayınevi, Ankara, 2019, s. 239-258.

*Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan Köycü, “*Helâl Bellidir Harâm Bellidir İkisi arasında Şüpheli Şeyler Vardır*” Hadisi Üzerine *Bazı Mülâhazalar*, Siyâsî Sosyal Kültürel Yönleriyle Türkiye ve Rusya 3, Berikan Yayınevi, Ankara, 2019, s. 259-272. *Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan Köycü, *Mi'râc Algısı ve Mi'râciyyeler*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul, 2019. *Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan Köycü, *Hadîste Senet ve Metin Tenkiti Ders Notları*, Bartın, 2020.

NOT: Ayrıca konuların içeriklerine göre burada ismi zikredilmeyen bazı kitap, dergi, makale, bildiriler de kaynak olarak kullanılacaktır.

«Kulun kalbini islâh etmesi için iyilerle beraber olması kadar faydalı bir şey yoktur.»

Ahmed b. Hanbel

DERS MATERYALLERİ TERCİHLERİ

2019-2020 Eğitim Öğretim Yılı Bahar Dönemi Ders Materyali Tercih Formu
BİF406.1/BİF 406.2 Hadiste Senet ve Metin Tenkiti Dersi

Ders Kodu ve Adı:

Öğretim Üyesi:

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYÜ

2019-2020 Eğitim-Öğretim Yılı Bahar Dönemi BİF406.1/BİF 406.2 Hadiste Senet ve Metin Tenkiti dersinde Ders Materyali olarak aşağıdaki kitap ve ders notlarının okutulması planlanmaktadır.

Bu iki ders materyalinden 1 tanesini tercih etmeniz istenmektedir. Tercihinizi imzalayarak belirtiniz. 14.02.2020

				<p>Asıl Kaynak olarak Tercihim Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYÜ'nün hazırlamış olduğu Hadiste Senet ve Metin Tenkiti Ders Notları'dır. Kabulüme ait imzam aşağıdadır.</p>			<p>Asıl Kaynak olarak tercihim 1. Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM'ın <i>Metin Tenkiti</i> Rağbet Yayınları İstanbul, 2009. 2.Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim Kutlay'ın <i>Hadiste Senet Tenkiti</i>, İstanbul, 2015 Hadis Tarihi adlı kitaplarının okutulmasıdır. Kabulüme ait imzam aşağıdadır.</p>		
Öğrenci No	Adı Soyadı	İmza	Öğrenci No	Adı Soyadı	İmza	Öğrenci No	Adı Soyadı	İmza	

16.02.2020

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYÜ
 Bartın Üniversitesi
 İslami İlimler Fakültesi

27

Değerli Öğrencilerim, Hadîste Metin ve Senet Tenkiti Dersinde Ders Kitabı mı Ders Notları mı? istediğinizle ilgili Ders Materyalleri tercih formlarınız değerlendirilmiş, öğrencilerimizin tercihleri sonucu ders notları verilmesi hususu kesinlik kazanmıştır. Tarafıma tevdi ettiğiniz Ders Notları hazırlama sorumluluğundan dolayı hepinize ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Elimizden geldiğince ve ilmimiz yettiğince hazırlayacağımız ders notlarından faydalanmanızı Yüce Allah'tan niyaz ediyorum, Başarılar diliyorum.

ÜNİTE I

HADÎS TÜRLERİ

VE

TAKSÎMÂTI

İLE İLGİLİ

BAZI İSTİLÂHLAR

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYÜ
Bartın Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

I-KABÛL VEYA RED AÇISINDAN HADÎSLER

A.MAKBÛL HADÎS: Kendisiyle amel edilmesini gerektiren hadîslerdir.

("Ma'mûlun bih", "Me'hûzun bih" de denir.)

B.MERDÛD HADÎS: Râvîsinin doğruluğu kabul edilmeyen ve kendisiyle amel etmek gerekmeyen hadîstir. Hükmüyle amel edilip edilmemesi konusunda karar verilemeyen (**Tevakkuf edilen**) hadîsler de **Merdûd** gibidirler.

II-RÂVÎ SAYISI (VEYA DERECE-İ ŞUYÛ') AÇISINDAN HADÎSLER*

II.A.MÜTEVÂTİR HADÎS

Yalan üzerinde birleşmeleri **âdeten** mümkün olmayan râvîler topluluğunun(**Cemm-i Ğafir**), her nesilde, kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettiği, işitme veya görmeye (**Mahsûsât**) dayanan hadîstir.

Kesin bilgi ifâde eder, amel vaciptir, reddi küfrü gerektirir, tetkîk ve tenkîd dışıdır.

* Bu Bölüm, Prof. Dr. Subhi Es-Salih, "*Hadîs İlimleri ve Hadîs Istilâhları*" (Tercüme: Prof. Dr. Mehmet Yaşar Kandemir), 117-218 sayfalar arasından bazı ilâveler ve çıkartmalar da yapılarak özetlenmiştir. İFAV Yayınları, İstanbul, 1996.
16.02.2020

■II.A.1.LAFZEN MÜTEVÂTİR

مَقْعَدَهُ Bütün rivâyetlerinde lafızları aynı olan hadîstir ki «**Yok denecek kadar azdır.**»

مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مِنْ النَّارِ

«**Kim benim adıma kasten yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın.**» misâlidir.¹ Kayıt konmadan «**Mütevâtir Hadîs**» denince «**Lafzen Mütevâtir**» anlaşılır.²

1.Bu Hadîs, Bartın Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi İlköğretim Din Kültürü ve Âhlâk Bilgisi Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan Köycü tarafından isnâdı, isnâd tabloları hem مُتَعَمِّدًا müteammiden (kasten) kelimesiyle (53 Isnâd ile) hem de مُتَعَمِّدًا müteammiden kelimesi olmaksızın (3 Isnâdı ile) çıkarılmış bu araştırma Men Kezebe Hadîsi Üzerine Bir Araştırma adıyla Araştırma Yayınları tarafından Ankara'da, 2013 yılında neşredilmiştir.

2. Araştırmamızın 1. baskısında mevcut olmayan bu hadîsin başka sahâbî râvîlerin rivâyetlerinden müteşekkil ve farklı Hadîs eserlerinden 9 rivayeti de tarafımızdan tespit edilmiştir. İnşaallah bu hadîsin tespit ettiğimiz 9 farklı rivayet zinciri ve yayına kadar tespit edebilmeyi ümit ettiğimiz diğer rivâyet zincirleri de (isnâdları) eserimizin 2. Baskısında yer alacaktır.

Dr. Erdoğan KÖYÇÜ

“Men Kezebe...” Hadisi Üzerine Bir Araştırma

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) kendi sözlerinin Kur'an-ı Kerim'in nâzil olmasının ilk yıllarında Kur'an âyetleriyle karşına ibtimâlini göz önünde bulundurarak, ashâbına, yazılmasını yasaklamıştı. Hadislerini yazmak isteyenlere ise hadislerini yazması için özel izin verdiği de vâkidir. Ebû Şah'in hadisini yazma isteğini reddetmemesi gibi.

Kur'an-ı Kerim'in nuzûl ve vahiylerin yazılma sürecinde Peygamberimiz ashâbına “Kim benim sözlerime medâhîni bana (kâstere) ismâil ederse cehennemdeki yerine hazırlansın.” uyarısında bulunarak hadis yazma ve naklinde çok hassas davranmaları hususunda uyarmıştır.

Bu hadis, mütevatir olup olmadığı tartışılmış ve tartışılmaya da devam edecektir. Ancak şu umutlanmalıdır ki Peygamberimiz (s.a.v.) dilinden uydurulan sözcük bir hadis veya sünnet bazen İslâm'ın teşrinde temel teşkil eden bir hüküm oluşturmakta veya bir hükümü ortadan kaldırmakta olduğu için saradan kabul edilebilecek bir hâdis olmaktan çok hayâti önem taşıyan bir husûs olarak karşınıza çıkmaktadır.

Dr. Erdoğan Köycü - Men Kezebe... Hadisi Üzerine Bir Araştırma

Dr. Erdoğan KÖYÇÜ

مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا، فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ

“Men Kezebe...”

Hadisi Üzerine Bir Araştırma

■II.A.2.MA'NEN MÜTEVÂTİR

Aralarında ortak bir nokta bulunan değişik lafızlı hükümlerin, **Tevâtür şartlarını taşıyan râvîlerce rivâyet edilmesiyle ortaya çıkan «Ortak Manaya»** denir.

Meselâ, **100** kadar değişik lafızlı hadîsten çıkan bir **Mütevâtir Ma'nâ** Rasûlullah'ın (s.a.s.) **«Ellerini Kaldırarak Duâ Ettiği»** dir.

*Bir Yetimin Başını Okşa, O zaman Onun
Gözlerinde Allah'ı görürsün. Bir Fakire Yardım
Et . Onun Gözlerinde Allah'ı Görürsün. Bir
Kediye Yiyecek ve Su Ver, Onun Gözlerinde
Allah'ı Görürsün.*

II.B.ÂHÂD HADÎS

Mütevâtir hadîs şartlarını taşımayan hadîstir.

(Mütevâtir derecesine ulaşmamış hadîstir.)

(Kelime anlamı öyle olsa da, sadece bir kişinin rivâyet ettiği hadîs demek değildir.)

Hadîslerin hemen hemen hepsi bu anlamda

Âhâd'dır.

II.C.MEŞHÛR HADÎS

Başlangıçta Âhâd iken **Tâbiin** ve **Etbâu't-Tâbiîn** devrinde tevâtür derecesine ulaşan hadîstir.

Tevâtür şartlarını taşımayan topluluğun naklettiği ve her nesilde râvîsi «ikiden aşağı olmayan» hadîstir. (İbn Hacer (Şihâbuddîn Ahmed b. Alî) el-Askalânî (ö. 852/1448) «**İkiden Fazla Olan**» demiştir.)

■ II.C.1.SENED TETKİKİ SONUÇLARINA GÖRE MEŞHÛR HADÎS ÇEŞİTLERİ

1.Sahîh Meşhûr Hadîs

2.Hasen Meşhûr Hadîs

3.Zayıf Meşhûr Hadîs

III-SENEDİN MÜNTEHÂSİ (HADÎSİN SÖYLEYENİ) AÇISINDAN HADÎSLER

III.A.KUDSÎ HADÎS

Âyet olmamak şartıyla, Rasûlullah'ın (s.a.s.):
«Allah Teâla şöyle buyurmuştur:» diyerek, Yüce Allah'a nisbet ve izâfe ettiği hadîstir.

"İlâhî" ve "Rabbânî" Hadîs de denir.

Konuları, genelde Yüce Allah'ın sıfatlarıdır.

IV-SİHHAT VEYA HÜKÜM AÇISINDAN HADİSLER

IV.A.SAHÎH HADÎS

Adâlet ve zabt sâhibi râvilerin, muttasıl bir senedle rivâyet ettikleri, şâz ve muallel olmayan hadîstir.

Hüccettir ve onunla amel vâciptir. "**Bu hadîs, sahîhtir**" demek, onun sıhhat şartlarını taşıdığı ve o hadîsin sahîh olabileceği konusunda oldukça kuvvetli bir zanna sahip olduğunu gösterir.

Yalnız "**Mütevâtir Hadîs'te**" olduğu gibi kesinkes bir kanaatten söz edilemez.

Bu yüzden çoğunluk, i'tikâdî konuların ancak **Kur`ân ve Mütevâtir Hadîs** ile sabit olacağını kabul eder.

SAHÎH HADÎS'İN ŞARTLARI

1.Râvînin **Âdil** Olması.

2.Râvînin **Zâbit** Olması.

3.Hadîsin Senedinin **Muttasıl** Olması.

4.Hadîsin **Şâz** Olmaması.

5.Hadîsin **Muallel** Olmaması.

IV.B.HASEN HADÎS

Zabtı biraz gevşek olan râvîlerin,muttasıl senedle rivâyet ettikleri **Şâz** ve **Muallel** olmayan hadîstir.

Sahîhten farkı, râvîsinin zabtının mükemmel olmayışıdır.

İttifakla **İhticâc₃** ve **Amel** bakımından makbûldür.

3-Hadîsin Hücet Olması: Delîl olarak kullanılması demektir.

16.02.2020

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖNÜ
Bartın Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi

IV.C.ZAYIF HADÎS

Sahîh ve Hasen hadîs şartlarını taşımayan hadîstir. Sahîh ve Hasen hadîs şartlarından herhangi biri eksik olursa hadîs zayıf derecesindedir.

Şayet birden fazla şart noksan olursa zayıflık daha şiddetli olur. Böylece zayıf hadîsin dereceleri de farklılık arz eder. Bu yüzden çeşitleri hakkında **49'dan 510'a** kadar değişen rakamlar verilmiştir.

MEVZÛ` HADÎS

Rasûlullah'ın (s.a.s.) adına yalan uydurmak (**Kizb**) ile **cerh** edilmiş râvînin rivâyetine denir. Buna "**Hadîs diye uydurulmuş söz**" demek daha doğru olur.

HADÎS VAZ'ININ (UYDURULMASI) SEBEPLERİ

1. Siyasî ihtilâflar
2. İ'tikâdî ihtilâflar
3. İslâm düşmanlığı
4. Irk, belde ve mezheb taassubu
5. Hikâyeciler ve vâizlerin muhataplarının anlattıkları konulara ilgi uyandırma istekleri
6. İnsanları Tergîb ve Terhîbe sevk etme arzusu

"Maarifet millet yaparuz."
Hat: Necmeddin Ölcay

ÜNİTE II

HADÎS SENED VE METİN TENKİTİ METODOLOJİSİ (BAZI USÛLLER)

Hz. Peygamberin (s.a.s.) söz, fiil ve takrîrlerinin sözlü veya yazılı bir şekilde ifadesi demek olan “Hadîs” başta din olmak üzere bilgi, kültür ve medeniyetimizin temel kaynaklarından birisini oluşturur. Bir hadîsin delil olabilmesi için hem sâbit olması hem de kullanıldığı konuya delâlet etmesi gerekir.

Zira sâbit olmayan bir Hadîs hüccet
olmayacağı için delâletinden de
bahsetmeye lüzum yoktur. Ancak bir
Hadîsin sâbit olması kadar, doğru
okunması, sahih bir şekilde anlaşılması,
sağlıklı bir şekilde yorumlanması da
şarttır.

16.02.2020

«İslâm Toplumunu, tarih boyunca Hadîs ve Sünnet'i yanlış anlamaktan çektiğini, uydurulan binlerce hadîsten çekmemiştir.»

Aslında bir Hadîsin isnâdı ve metni cihetiyle “sahîh” veya “sâbit” olması, sadece Hadîsin kullanılabilir bir argüman olduğunu tespit etmektir. Bu argümanın ne anlam ifade ettiği, nasıl anlaşılması gerektiği, ne şekilde yorumlanacağı, normatif bir değerinin olup olmadığı, söyleniş amacı, biçimi, bağlamı vb. hususların araştırılıp, bütün bunlar muvâcehesinde okunması ise, Hadîsin delâlet yönünü oluşturmaktadır. Bundan dolayıdır ki Hadîsin delâleti ya da doğru bir şekilde anlaşılması, en az onun sübûtu kadar önem arz etmektedir.

Sâbit olmayan bir hadîsin delâletiyle uğraşmak nasıl abesle iştigâl ise isâbetli bir okumaya mazhâr olmayan bir rivâyetin subûtu da problem oluşturmaktan öteye geçmeyecektir. Şu halde bir Hadîsin sadece isnâda dayalı olarak değil metni cihetiyle de sabit olması zârûreti subût ile delâlet arasında çok sıkı bir bağın olduğu neticesini doğurmaktadır.

Anlama, anlatım ortamında anlatan ile anlayan arasında cereyan eden, anlatılan ve anlaşılan olmak üzere iki boyutu bulunan bir olgudur. Bu olgunun sahîh bir şekilde gerçekleşmesi, Hz. Peygamber ile sahâbe, Hadîsçi ile râvî, hadîs ile onu okuyan âlimden oluşan iki taraf arasında sağlıklı bir iletişimin mevcûdiyetine bağlıdır. Aksi takdirde **sahîh** olarak gelen bir hadîsin, **sakîm** olarak okunması ciddî anlama problemlerine yol açacaktır.

Hz. Peygamberin ne denli fasîh ve belîğ bir dil kullandığı herkesin ma'lûmudur. Aynı ortamda yaşadıkları ortak kültür ve coğrafyayı paylaştıkları aynı inanç, ideal ve düşünceye sahip oldukları için Hz. Peygamber ile sahâbe arasında ideal bir düşünceye sahip oldukları için Hz. Peygamber ile sahâbe arasında ideal bir iletişim söz konusudur. Bütün bunlara rağmen sahâbîler bile aynı Hadîsleri farklı algılayabilmişler, değişik yorumlayabilmişlerdir.

Zaman zaman O'nun kullandığı bazı kelime ve kavramlar, deyim ve meseller ashâbı tarafından bile tam olarak anlaşılmamış. Hz. Peygamber onlara bu hususlarda Hadîslerdeki anlaşılamayan ibârelerin izahı, sahâbe arasında da devam etmiştir. Hoca ile talebe arasındaki Hadîsi anlamaya yönelik soru cevaplar, Hadîste geçen bazı garîb kelimelerin rivâyet esnasında izahı, rivâyeti nakleden ve dinleyen arasındaki tartışmalar şifâhî (sözlü) rivâyet döneminde görülen anlama çabalarındandır.

Kimileri Hz. Peygamberin (s.a.s.) ne buyurduğunu önceleyip lafzın zâhirinden çıkardığı anlamı tercih ederken, kimileri ise manayı önceleyip O'nun ne demek istediğini anlamaya çalışmıştır. Neticede lafız ile mana arasında sahâbe içerisinde farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Hz. Peygamberin (s.a.s.) dikkat ve dinlemelerine, titiz bir şekilde izlemelerine rağmen aslında her biri, işittiği Hadîs ve şâhit olduğu sünnetlerden kendisi ne anlamışsa onu nakletmiştir.

Aynı mecliste bulunan farklı sahâbilerin aynı Hadîsi farklı lafızlarla nakletmeleri, mana ile rivayetin tabiiî bir sonucu ise de aynı Hadîsi değişik yargılarla nakledebilmeleri, farklı algılama ve anlamamanın en bâriz göstergesidir. Hadîsi nakleden sahâbînin kişisel yorumu, değerlendirmesi veya oradan çıkardığı belli bir hüküm ya da netice mevcut olduğu halde o yargıyı bazen: "**Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu.**" Diyerek Hz. Peygamberin orijinal lafzıymış gibi rivâyet edebilmiştir.

Sahâbeden itibaren başlayıp günümüze kadar İslâm âlimlerinin Hadîsleri anlamaya yönelik ortaya koydukları çalışmaların ne denli zengin ve olduğu ortadadır. Ancak onların özellikle Hadîslerin anlaşılmasına yönelik derli toplu metodik, sistematik yöntemler olduğunu bu husustaki çabaların da yeterince muvaffak olabildiklerini söylemek de mümkün gözükmemektedir.

Şu kadar var ki İslâm geleneğinde
her bir imâmın/mezhebin
yaklaşımları doğrultusunda oluşan
farklı okuma, anlama yöntemlerinin
kendi içinde büyük ölçüde tutarlılık
ve bütünlük arz ettiğini
söyleyebiliriz.

Bu yöntemler İslâm Tarihi'nin belirli zaman ve mekânlarında müntesiplerinin din anlayışlarına, hem teorik hem de pratik olarak şekil vermiş, asırlarca İslâm kültür ve medeniyetinin ayakta kalmasını sağlamıştır.

Bilindiği gibi Hadîs ve Sünnetlerin yanlış anlaşılması, yanlış yorumlanması, tartışılan güncel pek çok problemin de sebebini oluşturmaktadır. İçinde bulunduğumuz asırda İslâm âlemine yayılan Hadîsle ilgili pek çok tartışmanın temelinde Hadîslerin delâlet problemi mevcuttur.

Merhûm Muhammed Ğazzâlî'nin (ö. 1417/1997) *Fakîhlere ve Muhaddislere Göre Nebevî Sünnet*, Yusuf el-Kardavî'nin *Sünneti Anlamada Yöntem*, Juynbol'un *Modern Mısır'da Hadîs Tartışmaları*, Bünyamin Erul'un (Doktora Tezi) *Sahâbenin Sünnet Anlayışı*, Mehmet Görmez'in *Sünnet ve Hadîsin Anlaşılmasında Metodoloji Sorunu*, Mehmet Emin Özafşar'ın, *Hadîsi Yeniden Düşünmek* gibi değerli meslektaşlarımızın Hadîs ve Sünnet'in anlaşılmasına yönelik kaleme aldıkları kitap ve makale çalışmaları, bir taraftan problemin ne denli büyük olduğunun altını çizerken, diğer taraftan da konuyla ilgili birçok problemi tespit etmelerin yanı sıra çözüm önerileri de getirme gayretinde oldukları için oldukça ümit vermektedirler.

Günümüzde Sünnet ve hadîslerin doğru bir şekilde anlaşılması ve yorumlanması hakkında çeşitli ilim adamlarınca **yeni yaklaşımlar** sergilenmiş ve **yöntem çalışmaları** yapılmıştır. Bu çalışmalarda belirtilen başlıca esasları şöyle sıralayabiliriz.

1.Sünnetin Kur'ân ışığında anlaşılması. Hadîsin, Kur'ân'ın sarîh ayetine aykırı olmaması.

2.Bir konudaki bütün hadîslerin toplanması, birlikte değerlendirilmesi.

3.Çelişkili gözüken hadîslerin uzlaştırılması ya da birinin tercih edilmesi.

4.Hadîslerin söyleniş sebepleri ile maksatlarına dikkate alınması.

5.Hadîsteki değişken vasıta ile sâbit hedeflerin ayırt edilmesi yani araç ile amacın fark edilmesi.

6.Hadîsteki hakîkat ve mecâzın ayırt edilmesi.

7. Gaybî olanla olmayan hususların birbirinden ayırt edilmesi.

8. Hadîs lafızlarının delâlet ettiği anlamların iyi tespit edilmesi.

9. Hz. Peygamberin hangi sıfatla uygulamada bulunduğu belirlenmesi.

10.Hız. Peygamberin fiillerinden âdet ile ibâdetin ayırt edilmesi.

11.Din ile dünya işlerindeki tasarruflarının birbirinden ayırt edilmesi.

12.Hadîs ve Sünnet'in tarihsel bağlamının dikkate alınması.

13.Hadîs ve Sünnet'in toplumsal bağlamının dikkate alınması.

14.Hadıs ve Sunnet'in ortaya çıktığı tabiî-fizikî çevre, sosyo-kültürel ve iktisâdî çevrenin dikkate alınması.

15.Hadîs ve Sünnet'lerin İslâm'ın gelen genel prensipleri (küllî kâideler), târihî gerçekler ve kesinleşmiş bilimsel veriler ışığında değerlendirilmesi.

16.Terğîb ve Terhîb hadîslerinden amacın hüküm koyma değil, iyiliğe teşvik ve kötülükten sakındırma olduğunun bilinmesi

17.Hadîslerin Arapça dil kurallarına uygun olarak anlaşılması ve o dönemin kullanımlarının esas alınması.

18.Hadîs ve Sünnet'lerdeki illet ve hikmetlerin tespit edilmesi.

19.Hadîsin, Sünnet ve Sîret (Hz Peygamberin hayat tarzı ve ahlâkı) bütünlüğüne uygunluğunun gözetilmesi.

20.Sünnet'in bireysel ve toplumsal olan boyutuyla, evrensel ve tarihsel olan boyutlarını dikkate alınması.

Hadîslerin anlaşılmasında ve uygulanmasında tarih boyunca ve günümüzde yapılan ilgili tartışmalarda zikredilen bu hususların rolü oldukça fazladır. Dolayısıyla inançtan ahlâka, ibâdetten muâmelâta, ilimden irfâna, sosyal hayattan siyâsete, kültürden medeniyete kadar hayatın her alanı ile ilgili olarak hadîslerin İslâm'ın genel prensipleri, Kur'ân'ın belirleyiciliği, Sünnet'in rehberliği, akl-ı selîmin verileri, delillerin gerçekleri, geleneğin tecrübe ve öğretileri, Müslümanların maslahâtları, günümüzün şartları ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak bütüncül bir yaklaşım içerisinde anlaşılması ve çağdaş problemlerimize çözümler üretilmesi şarttır.

Böyle bir hizmetin gerçekleştirilebilmesi için de ma'kûl ve yeterli bir metodolojiye ihtiyacın olduğu açıktır. Çağımızda biriken binlerce problemi çözecek böyle bir çalışmada Hz. Âişe (ö. 58/677) ve İbn Abbâs (ö. 68/687) gibi fakîh sahâbîlerin anlama yöntemleri, İmâm Mâlik (ö. 179/795) ve Ebû Hanîfe'nin* (ö. 150/767) usûlleri, Hz. Ömer (ö. 23/643) gibi müctehid sahâbîlerle Şâtibî'nin (ö. 790/1388) dikkate aldığı makâsid ağırlıklı yorumculuğu a'zamî derecede belirleyici olmalıdır.**

*İmam A'zam Ebû Hânîfe'nin Hadîs Anlayışını *el-Musned* adlı eseri bağlamında ele alan «*Some Considerations on Imam Azam Abu Hanifa's Hadith Understanding*» Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD), 2017, Cilt: III, Özel Sayı, s. 422-439» makalemizin PDF'sine ulaşabileceğiniz link: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/388903>

**Prof. Dr. Bünyamin Erol. *Hadîslerin Dili Hadîs Belgesi Hemmâm b. Münebbîn'in Şahîfesi*, Ankara 2013. Sayfa: 347-350.

HADİSLERİN DİLİ

İLK HADİS BELGESİ

HEMMÂM'IN SAHİFESİ

-TERTİP, TERCEME, YORUM-

TÜRKİYE
DIYANET VAKFI
YAYINLARI

PROF. DR. BÜNYAMİN ERUL

Hadîslerin Dili İlk Hadîs Belgesi Hemmâm b. Münebbih'in Sahifesi, Tertib, Terceme, Yorum, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2010.

Hadîslerin Dili İlk Hadîs Belgesi Hemmâm b. Münebbih'in Sahifesi, Tertib, Terceme, Yorum Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013

«Allah güzeldir, güzelliđi sever.»

ÜNİTE III

HADÎSTE RİCÂL TENKİTİ

Genel olarak İslâmî ilimlerin naklinde
kullanılan isnâd, hicrî I. asrın ortalarına
doğru hadîs rivâyetinde kullanılmaya
başlanmış, Müslümanlara has orjinal bir
bilgi iletişim ve kalite kontrol sisteminin
adıdır. Konusu senedde yer alan râvîler ve
bu râvîlerin hoca-talebe çerçevesindeki
münâsebetleridir.

İsnâd sistemi içinde ravîlerin dinî ve ilmî güvenirlüklerini tespit etmek amacıyla daha sonra **Cerh ve Ta'dîl İlmî** diye anılan esaslarını Kur'ân ve Sünnet'ten alan bu ilim dalı, Hadîs râvîlerinin tenkitini yaparak, dürüstünü sahtekârından, sağlamını sakatından ayırt etmek suretiyle, akıllı din düşmanları ile câhil Müslümanların Sünnet dolayısıyla İslâm üzerindeki tahrîbâtını engellemeyi gaye edinmiştir. Fakat ne yazık ki mazisi Hz. Peygambere kadar uzanan bu ilmî faaliyetlerin esasları üzerinde kapsamlı ve doyurucu bilimsel çalışmalar yapıldığı söylenemez.

Hız. Peygamberin (s.a.s.) görevi, Kur'ân-ı Kerîm'i **tebliğ** ve **beyân** etmektir. Diğer bir ifade ile Allah'ın Kitabı'nı insanlara bildirmek ve onu açıklamaktır. Rasûlullah bu görevini sözleri ve fiilleri ile ifâ ettiğine göre O'nun Hadîsleri ile sünnetlerini bu ümmetin her nesildeki mensuplarına sapasağlam ulaştırmak, önce gelenlerin vazifesi sonra gelenlerin da hakkıdır.

Bu ümmetin ilk nesli olan Sahâbe-i Kirâm ve onların talebesi olan Tâbiîn-i İzâm'dan itibaren Rasûllah'ın (s.a.s.) mirâsı büyük bir dikkat ve itina ile korunarak daha sonraki nesillere titizlikle aktarılmıştır.

Hız. Osman'ın şehit edilmesi ile başlayan kargaşa döneminde bazı kötü niyetlilerin hadîsleri çıkarları istikâmetinde kullanmaya kalkmaları İslâm'ın ilk döneminde yaşayan muhaddislerin hadîsleri koruma şuurunu daha fazla bileyeceğinden onlar hem çıkarıcılara hem de peygamber adına uydurdukları sözlere karşı harp ilan etmişlerdir.

Sünnet Muhâfızları bu savaşın neticesinde adına Cerh ve Tadil kaîdeleri dedikleri Hadîs koruma yöntemlerini geliştirmişler bu yöntemler vasıtasıyla ister iyi ister kötü niyetli olsun rivayete ehliyeti bulunmayan kimseleri hassas bir şekilde tayin ve tespit etmişlerdir. ez-Zehebî (ö. 748/1348) Tebeu't-Tâbiîn neslinden kendi zamanına kadar yetişen ünlü münekkidlerin **715** tanesini, **22** tabaka halinde zikretmiştir.*

**Zikru men Yu'temedu kavluhum fi'l-Cerh ve t-Ta'dil* (nşr. Abdulfettâh Ebû Ğudde, Beyrut, 1388/1968)

Muhammed b. Abdirrahmân es-Sehâvî (ö. 902/1497) ashâbtan kendi devrine kadar gelen bu cerh ve tatil otoritelerinin en tanınmış **209'unu 29 tabaka halinde tespit etmiştir.* En ünlüleri Hadîslerin tedvîn ve tasnîf edildiği ilk 3 asırda yetişen Bu Hadîs Korucuları, Peygamber mîrâsının zedelenmeden bize intikâlini sağlamışlardır.**

**el-Mütekellimûne fî'r-Ricâl* (nşr. Abdulfettah Ebû Ğudde, Beyrut, 1388/1968)

«İnsanların hayırlısı, insanlara en faydalı olanıdır.»

ÜNİTE IV

CERH

VE

TA'DİL

Tanımı, Önemi ve Hükümü:

Cerh kelimesi sözlükte maddî veya mânevî olarak “yaralamak” demektir.*

Hadîs İstılâhında ise: Hâfızası kuvvetli ve dikkatli bir âlimin, fısk ve yalancılık gibi kendisinde bulunan veya güvenilir râvilerin rivâyetine muhâlefet etmek gibi rivayetinde yer alan bir kusurundan dolayı hem kendisinin hem de rivayetinin reddedilmesidir.

Râviye böyle bir kusuru nisbet eden kimseye cârih, kusurlu kişiye de mecrûh denilir.

*Bu ders notlarının sadece Cerh ve Ta’dîl Bölümü, Emin Aşıkkutlu, *Hadiste Ricâl Tenkidi*, İFAV, İstanbul, 1997 ve Emin Aşıkkutlu, «Cerh ve Ta’dîl Maddesi», Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1993, c. VII, 394-401. sayfalarından yararlanılarak bazı ilaveler de yapılarak kompoze edilmiştir.

Ta'dîl sözlükte “ılımlılık, dürüstlük; gönülde doğru olduğuna dair kanaat beliren şey” anlamına gelen **adl** veya **adâlet** kelimesinden türemiş bir masdar olup “**düzeltilmek, doğru hüküm vermek, tezkiye etmek**” demektir.

Hadîs terimi olarak da “**Râviyi, rivâyetinin kabulünü gerektiren sıfatlarla nitelemek**” mânasını taşır.

Râviyi böyle sıfatlarla niteleyene **muaddil**, adâlet sahibi olduğu söylenen kimseye **adl** veya **âdil** denir.

Cerh ve Ta'dîl ise birtakım özel lafızlar kullanarak **rivayetlerinin kabulü veya reddi yönünden râvilerin hallerinden ve haklarında kullanılan lafızların mertebelerinden bahseden bir Hadîs Ricâli İlmidir.** Kaynaklarda bu ilmi ifade etmek üzere: “Rivâyeti Kabul veya Reddedilecek Râviler İlmi” (Ma’rifetu men Tukubbile Rivâyetuhu ve men Turaddu), “Sağlam ve Zayıf Râviler İlmi” (İlmu’s-Sikât ve’d-Duafâ’), “Zayıf ve Terkedilmiş Râviler İlmi” (İlmu’d-Duafâ’ ve’l-Metrûkîn), “Râvilerin Sahip Olması Gerekli Olan Nitelikler İlmi” (Ma’rifetu Evsâfi’r-Ruvât), “Râviler Terazisi İlmi” (İlmu Mîzâni’r-Ricâl) ve “Ricâl Tenkidi İlmi” (İlmu Nakdi’r-Ricâl) gibi adlar da kullanılmıştır.

Cerh ve Ta'dîl İlmi, Hadîsin iki ana kısmından biri olan ve aslında sağlam Hadîs metnine ulaşma amacının gerçekleşmesinde bir araç sayılan isnâdın kontrol sistemidir.

Bu sistem sayesinde Hadîs nakledenlerin dinî ve ilmî ehliyetleri, dolayısıyla rivayetlerinin sağlamlığı ortaya çıkar. Bu sebeple Alî b. el-Medînî (ö. 234/849), “*Hadîs Ricâlini bilmeyi ilmin yarısı olarak*” kabul etmiştir. “Falân zayıftır, fülân yalancıdır.” şeklindeki tenkitlerinden rahatsız olan Muhammed b. Bundâr el-Curcânî’ye (ö. 252/866) Ahmed b. Hanbel’in (ö. 241/855): “*Peki sen susarsan, ben konuşmazsam câhiller Hadîsin sağlamını sakatından nasıl ayırt edecekler?*” demesi bu ilmin önemini ifade etmektedir.

Gıybet olduğu gerekçesiyle râvilerin cerhedilmesine karşı çıkanlar da olmuştur. “*Allah Teâlâ şahitlerin âdil ve güvenilir olmasını*”* ve “*Fâsığın verdiği haberin doğruluğunun araştırılmasını*”** emretmiş, Hz. Peygamber de bazı şahıslar hakkında Cerh ve Ta’dîl ifadeleri kullanmıştır. Meselâ kendisini ziyaret etmek isteyen bir kişiyi, “*O, kabîlesinde kötü olarak tanınan biridir.*”*** diye yermiş, Abdullah b. Ömer’i de, “*Ne iyi adamdır, sâlih kişidir.*”**** diyerek övmüştür.

*Bakara 2/282.

**Hucurât, 49/12.

****Buhârî*, Edeb, 38; Ebû Dâvûd, Edeb, 5.

*****Buhârî*, Menâkıb, 19; Müslim, Fedâ’il, 139, 140.

SAHÂBE DÖNEMİNDE

CERH

VE

TA'DÎL

FAALİYETLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYÇÜ
Bartın Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

Sahâbîler de rivâyetleri Kur'ân ve Sünnet'in koyduğu esaslar içinde doğru olarak tesbit etmek amacıyla son derece dindar kimseleri bile gerektiğinde cerh etmekten kaçınmamışlardır. Zira haberler, akıllı ve sözüne güvenilir kimseler tarafından nakledildiği takdirde delil olarak kullanılabilir.

Kişinin akıllı ve güvenilir olup olmadığı
ise ancak tenkitle anlaşılır. Ayrıca dünya işleri için bile şahitlerin mutlaka tezkiye edilmesi gereği, dinin kaynaklarından biri olan hadîsleri hata ve yalana karşı korumak için râvilerin cerh edilmesinin zorunlu olduğunu ortaya koyar.

Yahyâ b. Saîd el-Kattân'ın (ö. 198/813):

“Kendilerini tenkit ettiğim kimselerin bana düşman olması, ‘Yalana karşı Hadîslerimi niçin korumadın?’ diyerek Rasûlullah'ın düşman olmasından iyidir.” demesi, Hadîs âlimlerinin ehliyetsiz râvileri cerh etmenin haram olan gıybete girmediği kanaatinde olduklarını göstermektedir.

Tarihçesi: Cerh ve Ta'dîl İlmî'nin doğuşunun ve daha sonra ayrı bir ilim haline gelişinin başlıca sebepleri, insan zaafı ve Hadîs Uydurmacılığı Hareketi'dir.
İnsanın zaaflarından olan unutma ve yanılma, zaman zaman hadîs rivayet edenlerde de görülmüştür. Öte yandan "fitne" diye anılan, Hz. Osman'ın (ö. 35/656) şehid edilmesiyle başlayıp Hz. Ali (ö. 40/661) ile Hz. Muâviye (ö. 60/679) arasında devam eden ve hadîs uydurmacılığını başlatan olaylar, râvîlerin sıkı bir denetime tâbi tutulmasını gerekli kılmıştır.

Hadîs uydurmacılığının Cerh ve Ta'dîle kazandırdığı bu yeni boyutu Muhammed b. Sîrîn (ö. 110/728) şöyle açıklamaktadır: “*Önceleri isnâd aranmazdı. Ancak fitne ortaya çıktıktan sonra râvilerin adları sorulmaya başlandı. Böylece **Sünnet Ehli** olanların hadîsleri alınır, **Bid'at Ehli'nin** Hadîsleri terkedilirdi.*”

Abdullah b. Abbâs da (ö. 68/687): “*Hadîslere yalan karıştırılmadan önce Hz. Peygamberden (s.a.s.) bir söz nakledildiğinde gözlerini dört açıp kulak kesildiklerini, fakat insanlar doğru yanlış ayırımı yapmaksızın duydukları her şeyi nakletmeye başladıktan sonra sadece bildikleri rivayetlere kulak verdiklerini*” söylemiştir. Bu husus, Cerh ve Ta’dîl Hareketi’nin Hadîs râvilerine yönelik ve giderek sistemleşen bir ilim haline gelmesinde Hadîs uydurma teşebbüslerinin önemli rolü olduğunu göstermektedir.

H.z. Peygamber (s.a.s.) devrinde ise ashâbın, Hadîsleri her türlü sahtelikten uzak tutmada gösterdikleri titizlik sebebiyle birbirlerinden duydukları rivayetleri bizzat Peygamber'e sormaları gayet sınırlı bir çerçevede kalmaktaydı.

H.z. Peygamber'in (s.a.s.) vefatından sonra devlet idaresini üstlenen H.z. Ebû Bekir (ö. 12/634), H.z. Ömer (ö. 23/643) ve H.z. Ali (ö. 40/661) devirlerinde de Cerh ve Ta'dîl faaliyetlerinin büyük ölçüde haberin doğruluğunu te'kit gayesiyle sürdürüldüğü anlaşılmaktadır.

Kur'ân ve Sünnet'i en iyi bilen sahâbîlerden
olmasına rağmen Hz. Ebû Bekir, düşülmesi
muhtemel hatalara karşı, ninenin torunundan
alacağı mirasla ilgili Hadîste olduğu gibi,
gerektiğinde râviden rivayetine dâir şâhit
getirmesini istemiş, bu sebeple kendisi, **el-Hâkim**
en-Nîsâbûrî (ö. 450/1014) ve ez-Zehebî (ö.
748/1347) tarafından râvi hakkında ilk araştırma
yapan münekkit sayılmıştır.

Hız. Ömer de rivayet esnasında farkında olmadan fazla veya eksik bir şey söyleyerek daha sonra gelenlerin bunları hadîs diye rivayet edip dinde tahrife sebebiyet verebilecekleri endişesiyle hadîs rivayetinde **sertliğe varan bir hassasiyet göstermiştir.** Bazı sahâbîlerden rivayetlerine dair şâhit istemesi yanında çok Hadîs rivayet edenleri uyardığı, Irak'a gönderdiği heyetten gittikleri yerlerde az Hadîs rivayet etmelerini istemiştir.

Hatta fazla Hadîs rivayet ettikleri gerekçesiyle Abdullah b. Mes'ûd (ö. 32/652), Ebû'd-Derdâ (ö. 32/652), Ebû Zer el-Gifârî (ö. 32/652) ve Ukbe b. Âmir el-Cuhenî (ö. 58/678) gibi sahâbîleri Medine'de alıkoyduğu rivayet edilmiş, ancak İbn Hazm (ö. 456/1063) bu rivayetin asılsız olduğunu ileri sürmüştür.* **Hz. Ömer**, Hadîs rivâyeti konusunda ashâbı bu derece sıkı kontrol altında tutması sebebiyle, **İbn Hibbân (ö. 354/965)** tarafından râviler hakkında geniş ve ayrıntılı araştırma yapan ilk münekkit olarak kabul edilmiştir.

**el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkâm*, Beyrut 1403/1983, c. II, s. 139.

Rıcal Tenkî’inde kendisine has bir yol takip eden **Hz. Ali** de selefleri gibi hadîs rivayetinde ihtiyatlı davranmış: “Rasûlullah’a yalan isnâd etmektense gökten düşmeyi tercih edeceğini” belirtmiş ve râvileri, rivayetlerini Hz. Peygamber’den (s.a.s.) duyduklarına dair yemin ettikleri takdirde onaylayacağını söylemiştir. Bu metoduyla **Hz. Ali (ö. 40/661)** önde gelen sahâbî münekkitler arasında yer almıştır. Hulefâ-yi Râşidîn’den başka **Abdullah b. Abbâs, (ö. 68/687)** **Abdullah b. Selâm (ö. 43/664), Ubâde b. Sâmit (ö. 34/654) , Enes b. Mâlik (ö. 93/712)** ve özellikle de **Hz. Âişe (ö. 58/677)** râvileri tenkit etmişlerdir.

Hız. Ebû Bekir ve Hız. Ömer'in hadîs rivayetinde gösterdikleri titizlik ve aldıkları sıkı tedbirlerin amacı, kendilerine hadîs nakledenlerin yalancılığından şüphelendikleri için onların hadîs rivâyet etmelerine engel olmak değil, hadîs rivayetinde insan tabiatından kaynaklanan hataları önlemek veya asgârîye indirmek, ayrıca fetihler sebebiyle hızla genişlemeye başlayan İslâm coğrafyasında bulunan İslâm düşmanlarının, münâfikların ve mürtedlerin, maksatlarına uygun hadîsler icat etme ihtimali gibi dıştan gelebilecek düşmanca davranışlara karşı koymaktır.

Çünkü bu dönemde hiçbir sahâbînin diğerini kasıtlı olarak yalan söylemekle itham ettiği vâki değildir.
Berâ b. Âzib (ö. 71/690), sahâbeden hadîs duyanların bu Hadîsleri duymayanlara ilettiğini, fakat onların yalan söylemediğini belirtmiştir.
Enes b. Mâlik (ö. 93/712), naklettiği bir hadîsi Rasûlullah'tan bizzat işitip işitmediği kendisine sorulduğunda kızmış: “*Biz birbirimize yalan söylemezdik.*” demiştir.
İmrân b. Husayn (ö. 52/672) ise kesinlikle hadîs uydurmadıklarını, fakat farkına varmadan bazı hatalara düştüklerini itiraf etmiştir.

H.z. Ömer, rivayetlerine dair kendilerinden şahit istediği Ebû Mûsâ el-Eş'arî (ö. 44/644) ile Ubey b. Kâ'b'a (ö. 19/640), bu davranışıyla onları yalancılıkla itham etmediğini söylemiş, ancak Rasûlullah'tan hadîs nakletmenin zor bir iş olduğunu, insanların bu rivayetlere dayanarak yanlış bir harekette bulunmalarından endişe ettiği için bu yola başvurduğunu belirtme ihtiyacını duymuştur.* H.z. Ali'nin (ö. 40/661) râvilere yemîn teklif etmesi de onları yalancı kabul ettiği için değil rivayetlerinde gevşek davranmalarına engel olmak içindir.

*H.z. Ömer'in Hadîslerin sübûtunda öncelendiği İstişhâd (şâhidlendirme) metodunu detaylı inceleyebilmek için «*Testimony of Hadiths by the Prophet (p.b.u.h.) the Contribution of Omer's Method of Witnessing to the Hadith of Knowledge*, Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD), 2017, Cilt: III, Özel Sayı, s. 404-421.» makalemizin PDF'sine ulaşabilirsiniz. http://dergipark.gov.tr/download/article_file/388900

Hız. Osman'ın (ö. 35/656) şehid edilmesiyle başlayıp devam eden iç karışıklıklar, Hadîs râvilerinin daha dikkatli bir şekilde incelenmesini gerektirmiş ve o zamana kadar pek aranmayan isnâd uygulamasını zorunlu hale getirmiştir. Böylece meselenin odak noktasını oluşturan isnadın ortaya çıkması ile Cerh ve Ta'dîl faaliyetleri belirginleşerek daha sistemli bir merhaleye ulaşmıştır.

Ashâb devrinde görülen tenkitlerin sebebi genellikle unutkanlık, yanılma, hadîsi iyi anlayamama veya iyi ezberleyememe gibi zekâ ve kabiliyet farklılığından doğan tabii hatalardır. Bununla birlikte bazı sahâbîlerin nâdiren de olsa “yalan” (kizb) kelimesini kullanarak birbirlerini tenkit ettikleri görülmektedir.

Ancak konuyu öncelikle dil yönünden ele alan Hadîs âlimleri, yaygın olarak “yalancılık” anlamında kullanılan kizb kelimesinin “hata ve yanılma” mânasına da geldiğini tesbit etmişlerdir. Ebû'l-Velîd el-Bâcî (ö. 474/1081), Mecduddin b. el-Esîr (ö. 630/1230), Takîyyuddin b. Teymiyye (ö. 728/1328), İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1448) ve Bedruddin el-Aynî (ö. 855/1451) gibi âlimler bu kanaati paylaşmaktadırlar. Diğer taraftan İbn Abdilberr'in (ö. 463/1071) de belirttiği gibi ashâb ve ulemâ arasında cereyan eden bu gibi sözler, kızgınlıkla söylenen sözler olarak da kabul edilebilir.

TÂBİÛN DÖNEMİNDE

CERH VE TA'DİL

FAALİYETLERİ

Hız. Peygamber'in vefatı ile başlayıp yaklaşık 150/767 yılına kadar devam eden Tâbiîn Dönemi Râvileri, rivayet ettikleri Hadîsleri iyi anlayan ve ezberleyen güvenilir ve doğru sözlü kimseler olduğu için aralarında tenkide uğrayanların sayısı azdır. Bununla birlikte içlerinde hatasından dolayı tenkit edilenler yanında Hâricî, Şiî ve Kaderî fırkalarının elebaşısı olan bid'atçılar da vardır. II. (VIII.) yüzyılın ortalarına kadar hayatta olan orta ve küçük yaşlı tâbiîler içinde zabt ve adâlet yönüyle de cerh edilmiş râvilerin sayısı giderek artmıştır.

Ashâbın tenkıt metodunu örnek alan tâbiîn münekkitleri arasında Saîd b. Müseyyeb (ö. 94/713), Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf (ö. 104/722), Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe (ö. 98/716), Urve b. Zubeyr (ö. 94/713), Süleymân b. Yesâr (ö. 107/725), Saîd b. Cubeyr (ö. 95/713), İbrâhim en-Nehaî (ö. 96/714), Hârice b. Zeyd b. Sâbit (ö. 100/718), Tâvûs b. Keysân (ö. 106/724), Şa'bî (ö. 103/721), Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekir (ö. 107/725), Sâlim b. Abdillah b. Ömer (ö. 106/724), el-Hasan el-Basrî (ö. 110/728), Muhammed b. Sîrîn (ö.110/728), Atâ b. Ebî Rebâh (ö. 114/732), İbn Şihâb ez-Zuhrî (ö. 124/742), Eyyûb es-Sahtiyânî (ö. 131/748), Yahyâ b. Saîd el-Ensârî, Hişâm b. Urve (ö. 146/763) ve el-A'meş'i (ö. 148/765) saymak mümkündür.

lâbiîn devrinde de şifahî olarak yürütülen cerh
ve ta'dîl faaliyetleri müstakil bir ilim hâlini alacak
şekilde gelişmemekle beraber yaşanan çekişme ve
kargaşa ortamı, bu neslin ağır bir tenkitçilik
yükünü omuzlamasını gerektirmiştir. Bu
dönemdeki tenkitçiliğin en önemli özelliği, **Hz.**
Peygamber'in **Hadîslerini siyasî ve itikadî**
amaçlarla kullanma girişimleri karşısında
râvinin zabt yanında adâlet yönüyle de tenkide
tâbi tutulmasıdır.

**II. (VIII.) yüzyılın ortalarından itibaren
başlayan Tebeu't-Tâbiîn devriyle hadîs
tenkitçiliği yeni bir safhaya girmiştir. Bu
dönemde İslâm coğrafyasında değişik
merkezlerde tenkitçilik ekolleri daha da
belirginleşmiş, hadîs rivâyetiyle uğraşanlar
çoğaldıkça tenkide uğrayanların sayısı da
artmış ve pek çok münekkit hadîsçi yetişmiştir.**

Bid'at, taassup, felsefe ve ilhâd hareketlerinin yaygınlaşmasıyla Hadîs uydurmacılığı da artmıştır. Daha önceki devirle kıyaslanmayacak derecede yaygınlaşıp önem kazanan ilim yolculukları, münekkitlerin belli bir yörede kalmayıp bütün ilim merkezlerini dolaşarak sened ve râvi soruşturması yapmasına zemin hazırlamış, bu sebeple de dönemin münekkitleri belli bir bölgenin râvileri hakkında değil genel olarak bütün râviler hakkında kanaat belirtmişlerdir.

TEBEU'T-TÂBİİN

DÖNEMİNDE

CERH VE TA'DİL

FAALİYETLERİ

tenkıt faaliyetleri Tebeu't-Tâbiîn döneminde tedvîn edilmeye başlanmış ve ilk defa Basra'da Yahyâ b. Saîd el-Kattân (ö. 198/813) Cerh ve Ta'dîl ile ilgili sözlerini yazılı olarak bir araya getirmiştir. Bu dönemde râvi tenkidiyle uğraşan âlimler arasında Kûfe'de Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778), Vekî' b. el-Cerrâh (ö. 197/812), Basra'da Şu'be b. el-Haccâc* (ö. 160/776) ve Abdurrahman b. el-Mehdî (ö. 198/813), Horasân'da Abdullah b. el-Mübârek (ö. 181/797), Medine'de Mâlik b. Enes (ö. 179/795) ve Sufyân b. Uyeyne (ö. 198/813),

*Tebeu't-Tâbiîn Dönemi Cerh ve Ta'dîl Faaliyetlerini daha iyi tahlil edebilmemiz için okumanızı tavsiye ettiğimiz makale: Yrd. Doç. Dr. Erdoğan Köycü, *Şu'be b. el-Haccâc'ın Hayatı ve Hadîs İlmindeki Yeri*, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt: 5 Sayı: 8 2016. Sayfa: 3099-3124. Makalenin PDF'sini indirebileceğiniz Web Sitesi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/255212>

Dımaşk'ta (Şâm'da) Abdurrahmân b. Amr el-Evzâî (ö. 157/773) ve Mısır'da Leys b. Sa'd'ın (ö. 175/791) adları zikredilebilir. Bunlardan, kendilerini tenkitçiliğe adanmış olan Yahyâ b. Saîd el-Kattân ile Abdurrahmân b. el-Mehdî'nin (ö. 198/813) tenkidine uğrayanların rivâyetleri kesinlikle reddedilmiş, iyi kabul ettikleri de güvenilir ve makbûl sayılmıştır.

Çerh ve ta'dîl faaliyetlerinin müstakil bir ilim olarak kabul edilmeye başlandığı Tebeu't-Tâbiîn dönemi 220 (835) civarında sona ermiş, bunu takip eden yıllarda Muhammed b. Sa'd ile (ö. 230/845) başlayan ve aynı yüzyılın son çeyreğine kadar devam eden zaman dilimi, mütehassıs eleman ve eser tasnifi bakımından bu ilmin «Altın Çağı» sayılmıştır. Bu dönemde Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) ve el-Buhârî'nin (ö. 256/870) temsil ettiği iki tabaka bu sahadaki gelişmelerin zirvesidir.

Aynı devrede genellikle **Tarih, Tabakât, İlel, Ma'rifetu'r-Ricâl** ve **Suâlât** gibi adlarla, önceki münekkitlerin tenkit ve ictihâdlarını da ihtiva edecek şekilde **Cerh** ve **Ta'dîl** eserleri telif edilmiş, ayrıca **Cerh** ve **Ta'dîl İlmi'nin** genel kuralları ve kendine has lafızları teşekkül etmiştir.

Yahyâ b. Maîn (ö. 233/848), Ali b. el-Medînî (ö. 234/849) ve Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) başta olmak üzere Muhammed b. Sa'd (ö. 230/845), Ebû Hayseme Züheyr b. Harb (ö. 234/849), Ebû Bekir b. Ebî Şeybe, (ö.235/849) İshak b. Râhûye (ö. 238/853) ve Amr b. Ali el-Fellâs (ö. 249/864) gibi âlimler bu devrin ünlü münekkitlerindendir. Daha sonraki devrin önde gelen tenkitçileri arasında Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî (ö. 255/868), Muhammed b. İsmail el-Buhârî (ö. 256/870), Muhammed b. Yahyâ ez-Zuhlî (ö. 258/872), Ebû İshak el-Cûzcânî (ö. 259/873) Ebû'l-Hasan el-İclî (ö. 204/819), Müslim b. el-Haccâc (ö. 261/875), Ebû Zur'a er-Râzî (ö. 281/894), Ebû Dâvûd es-Sicistânî (ö. 275/888), Baki' b. Mahled (ö. 251/865), Ebû Hâtim er-Râzî (ö. 277/890), Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ et-Tirmizî (ö. 279/892)*, Ebû Zur'a ed-Dimaşkî (ö. 264/878)

*3. Hicrî asırdaki el-Buhârî, Muslim, Ebû Dâvud, en-Nesâi ve İbn Mâce gibi meşhûr Hadîsçilerle münâsebetleri, *el-Kutubu's-Sitte'nin Şartları*, Muhammed b. Îsâ et-Tirmizî'nin Hayatı Eserleri ve İlk defa «Hasen Hadîs» terimini ta'rifî ve «Hasen-Sahîh», «Hasen-Ceyyid» «Hasen-Ğarîb» «Hasen-Sahîh-Garîb» terimleriyle ilgili kullanımlarını tahlîl edebilmeniz için *Sunenu't-Tirmizî'nin Metot Yönünden İncelenmesi*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2013; *Muhammed b. Îsâ et-Tirmizî'nin Eserleri Üzerine Yapılan Çalışmalar*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2016. adlarındaki 2 eserimizi okumanızı tavsiye ediyorum.

İbrahim el-Harbî (ö. 285/898), İbn Ebî Âsım, (ö. 212/828)
Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (ö. 290/903), Ebû Bekir el-
Bezzâr (ö. 292/955), Sâlih Cezere (ö. 293/906), Ebû Bekir
el-Firyâbî (ö. 301/914), en-Nesâî (ö. 303/915), Ebû Ya'lâ el-
Mevsilî (ö. 307/919), İbnu'l-Cârûd (ö. 307/919), İbn Cerîr
et-Taberî (ö. 310/923), İbn Huzeyme (ö. 311/923), Ebû
Ca'fer el-Ukaylî (ö. 322/934), İbn Ebû Hâtım er-Râzî (ö.
327/939), İbn Hibbân (ö. 354/965), et-Taberânî (ö.
360/971), İbn Adî el-Curcânî (ö. 365/976), Ebû Bekir
Ahmed b. İbrâhım el-İsmâilî (ö. 371/891), Ebû'l-Feth el-
Ezdî (ö. 374/984), Ebû Ahmed Hâkim el-Kebîr (ö. 378/988)
ve ed-Dârekutnî (ö. 385/995) gibi münekkitler yer alır.

V/XI. YÜZYILDA
YAŞAYAN
CERH VE TA'DİL
ÂLİMLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYCÜ
Bartın Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

Cerh ve Ta'dîle dair orijinal çalışmalar IV. (X.) yüzyılın sonlarına doğru büyük ölçüde tamamlanmış, daha sonraki çalışmalar genellikle önceki eserler üzerinde cem' ve ihtisâr şeklinde yürütülmüştür. Bunun en önemli sebebi Hadîs külliyyâtı tasnifinin sona ermesi, râvilerin durumlarının açıklığa kavuşmuş olmasıdır. Cerh ve Ta'dîl çalışmalarında daha çok taklit karakterinin hâkim olmaya başladığı V. (XI.) yüzyılda el-Hâkim en-Nîsâbûrî (ö. 405/1014), İbn Ebû'l-Fevâris (ö. 412/1021), Ebû Bekir el-Berkânî (ö. 425/1033), Ebû Zer el-Herevî (ö. 434/1043), Ebû Ya'lâ el-Halîlî (ö. 446/1054), Ebû Bekir el-Beyhakî (ö. 458/1066), İbn Hazm (ö. 456/1063), İbn Abdilber en-Nemerî (ö. 463/1071), el-Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071), Ebû'l-Velîd el-Bâcî (ö. 474/1081), Ali b. Hibetillah b. Mâkûlâ (ö. 475/1082) gibi münekkitler yetişmiştir.

Dana sonraki devirlerin tanınmış münekkitleri arasında Kâdî İyâz (ö. 544/1149), Ebû'l-Kâsım b. Asâkir (571/1175), Ebû Tâhir es-Silefî (ö. 576/1180), İbn Beşkuvâl (ö.578/1182), Ebû Mûsâ el-Medînî (ö. 581/1185), Ebû Bekir el-Hâzimî (ö.584/1188), İbnu'l-Kattân el-Mağribî (ö. 628/1231), İbnu's-Salâh (ö. 643/1245), el-Munzirî (ö. 656/1258), Takiyyuddîn b. Dakîki'l-Îd (ö. 702/1303), Takiyyuddîn b. Teymiyye (ö. 728/1328), Yûsuf b. Abdurrahmân el-Mizzî (ö. 742/1341)*, ez-Zehebî (ö. 748/1347), Zeynuddîn el-İrâkî (ö. 819/1416), İbn Hacer el-Askalânî (ö. 851/1448), Bedreddin el-Aynî, (ö. 855/1451), es-Sehâvî (ö. 902/1496) ve es-Suyûtî (ö. 911/1505) sayılabilir.

*Bu dönemdeki Cerh ve Ta'dîl faaliyetlerini ve meşhûr Hadîs âlimlerini tanıyıp ve o dönemdeki hâdiselerle, siyâsî ve i'tikâdî konuları daha iyi tahlil edebilmeniz için Cerh ve Ta'dîl Literatürü'nde en geniş bir muhteviyâta sahip olan ve Prof. Dr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf tarafından tahkîk edilip, 1992 yılında Muessesetu'r-Risâle tarafından 35 cilt hâlinde Beyrut'ta yayınlanan *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl* eseri hakkında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 1999 yılında *el-Mizzî'nin Hadîs İlmindeki Yeri* adıyla Doktora tezi olarak kabul edilen tezimizi, 2013 yılında Araştırma Yayınları tarafından Ankara'da basılan *el-Mizzî'nin Hadîs İlmindeki Yeri* adlı eserimizi okumanızı tavsiye ediyorum.

Bu munekkitler Yahyâ b. Maîn (ö. 233/848) ve İbn Ebî Hâtim er-Râzî (ö. 327/939) gibi bütün râvileri veya Mâlik b. Enes (ö. 179/795) ve Şu'be b. Haccâc (ö. 160/776) gibi râvilerin çoğunu yahut da eş-Şâfiî (ö. 204/819) ve Sufyân b. Uyeyne (ö. 198/813) gibi gerektiğinde bazı râvileri Cerh ve Ta'dîl'e tâbi tutmuşlardır. Tenkit tarzı itibariyle bir kısmı ta'dîlde aşırı temkin ve hassasiyet göstererek basit bir iki hatasından dolayı râviyi hemen cerh etme yolunu tutmuş, bazıları ılımlı hareket etmiş, bazıları da tenkitte oldukça gevşek davranmışlardır.

CERH
VE
TA'DÎL
KONULARI

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYCÜ
Bartın Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

A) Münekkit Açısından: Hadîs âlimleri, Cerh ve Ta'dîl ile uğraşacak münekkitlerin bilgili, doğru sözlü, tarafsız, iyi niyetli, cerh ve ta'dîl sebepleriyle Cerh ve Ta'dîl lafızlarının anlamını bilen, takvâ sahibi kimseler olmasını şart koşmuşlardır. Bu temel şartlar yanında tenkitte ölçülü ve ılımlı olmayı, râvînin cerhiyle birlikte varsa iyi yönlerini de belirtmeyi ve gerektiğinde gereği kadar cerhetmeyi tenkitçiliğin âdâbından saymışlardır.

Güvenilir olmayan bir münekkidin âdil bir râviyi cerh edemeyeceği, âdil ve dikkatli olmayanın Cerh ve Ta'dîlinin kabul edilemeyeceği, hangi sebeple olursa olsun tutuculuktan, kin, öfke ve rekabet duygusundan kaynaklanan tenkitlerin geçerli sayılamayacağı belirtilmiştir. **Ali b. el-Medînî (ö. 234/849):** “Bu konunun dini ilgilendiren çok önemli bir mesele olduğunu ifade ederek kendi babasının, **Ebû Dâvûd (ö. 275/888)** ise oğlunun hadîs rivayetinde zayıf olduğunu söylemekten çekinmemiş, **Zeyd b. Ebî Uneyse (ö. 125/743)** de kardeşi Yahyâ'yı yalancı diye cerh etmek suretiyle en güzel tarafsızlık örneğini vermiştir.

Munekkıdın ayrıca diğer münekkidlerin özel olarak kullandıkları tenkit lafızlarını iyi bilmesi, böylece cerh amacıyla söylenmemiş bir ifadeyi cerh mânasında anlama hatasına düşmemesi gerekir. Tenkitçilerin tenkit lafızları üzerindeki ihtisasının iyi araştırılması gerektiğini belirten **Tâceddin es-Subkî (ö. 771/1369):** “*Cerh ve ta’dîl lafızlarının ifade ettiği mânaları, özellikle örflere göre anlamı değişen, bazen övgü bazen de yergi ifade eden lafızları iyi bilmenin ancak ilimle bütünleşmiş kimselerin erişebileceği zor bir sanat olduğunu söylemiştir.*”

Diğer taraftan münekkid râviyi uygun mertebeye yerleştirirken aşırılığa kaçmamalıdır. Dinî açıdan cerhine ihtiyaç bulunmayanları cerh etmek veya râvînin kusurlarını gereğinden fazla sayıp dökmek hatta sadece bir kusuru ile cerhi mümkün ve yeterli iken daha başka kusurlarını ortaya çıkarmak gibi davranışlarla İslâmî tenkit zihniyetine ve ahlâka aykırı davranmamalıdır. Bundan dolayı eş-Şâfiû (ö. 204/819), el-Buhârî (ö. 256/870) ve Ebû Hâtim er-Râzî (ö. 277/890) gibi münekkitler tenkitlerinde kırıcı olmamaya özen göstermişlerdir.

Münekkidlerin söz konusu hatalara düşebilecekleri dikkate alınarak cerh ve ta'dîllerin kabulünde temkinli davranılmalıdır. Münekkidin cerhini kabule engel bir sebep bulunabileceği düşüncesiyle bazı münekkitlerin sözüne dayanarak râvilerin hemen cerh edilmemesi ve konu üzerinde titizlikle durulması gerektiği belirtilmiştir. Ünlü bir bilgin veya önde gelen bir Hadîsçi olsa bile her cârihin her râvi hakkındaki sözü dikkate alınmamalıdır. Zira bir râviyi cerh eden kimsenin bizzat kendisinin cerh edilmiş olması, tenkitlerinde aşırı müsamahakâr veya katı davranması yahut tarafgirlik, taassup, kin, haset ve düşmanlık gibi sübjektif unsurlara yer vererek cerh sebebi sayılmayan davranışlarla râviyi tenkit etmesi mümkündür.

B) Râvî Açısından: Hadîs ve fıkıh âlimleri, bir râvinin rivayetini kabul edebilmek için onun adâlet ve zabt sahibi olmasını şart koşmuşlardır. Adâlet, râvinin Allah'ın emirlerine uyması, yasaklarından kaçınması, onur kırıcı davranışlardan uzak durması demektir. Âdil bir kimsenin, durumu bilinmeyen başka bir şahsın âdil olduğunu belirtmesi (tezkiye) râvinin adâletini gösterir. Bu işi yapan kimseye müzekkî veya muaddil denir. Râvilerin adâleti genellikle tezkiye yoluyla tespit edilir. Ancak Hadîs ve usul bilginleri, şehâdet ve rivayete bakış açılarına göre, tezkiye için gerekli müzekkî sayısının bir veya iki kişi olması gerektiği hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bazıları da bir râvinin Hadîsinin, cerh edilen râvilerin Hadîslerinin bulunmadığı *Sahîh-i Buhârî* veya *Sahîh-i Müslim*'de yer almasının o râvi için ta'dîl anlamına geldiğini söylemişlerdir.

Zabt, râvinin işittiği bir hadîsi -aradan uzun süre geçse de- her türlü değişiklikten koruyarak istendiği anda hatırlayıp rivayet edecek şekilde hâfızasında tutabilme yeteneğidir. Hadîs âlimleri, râvînin dinen güvenilir olmasını başta gelen şart olarak ileri sürmüşler, ancak bunu yeterli görmeyerek dindarlıkları ile meşhur pek çok râvinin rivâyetini ilmî bakımdan güvenilir olmadıkları gerekçesiyle kabul etmemişlerdir.

Ebû'z-Zinâd (ö. 174/790), Medine'de hepsi de güvenilir olan yaklaşık 100 kişiye rastladığını, fakat rivâyete ehil olmadıkları için hiçbirinden Hadîs almadığını söylemiştir. **İmam Mâlik (ö. 179/795)** de Mescid-i Nebevî'de hadîs rivayet eden yetmiş kişiyle karşılaştığını, her birinin kendisine hazine teslim edilecek kadar emin olduğunu, fakat rivâyete ehil olmadıkları için hiçbirinden Hadîs almadığını belirtmiştir. **Abdullah b. el-Mubârek (ö. 181/797)**, bir mecliste **Abbâd b. Kesîr'den (ö. 234/848)** söz açıldığında dindarlığını över fakat kendisinden Hadîs alınmamasını öğütlerdi.

Râvinin zabt sahibi olup olmadığı, rivayetlerinin sika râvilerin rivayetleriyle mukâyesesi veya râvinin denenmesiyle tesbit edilir. Abdurrahmân b. el-Mehdî (ö. 198/813) ve diğer bazı âlimler râvileri zabtlarına göre, hıfz ve itkân sahibi olanlar, bazen yanılma da hadîsleri genellikle sahih olanlar ve çoğu zaman yanılanlar şeklinde üç kategoriye ayırırlar. Râvîlerin bu şekilde gruplandırılması, adâlet gibi zabtın da değişken bir nitelik olduğunu gösterir. Bu değişkenlik râviler arasında olabileceği gibi bir râvinin hayatının farklı devrelerinde bunama ve yaşlılık gibi sebeplere bağlı olarak da meydana gelebilir. Râvinin zabtının değişmesiyle rivayet ettiği Hadîsin sıhhat derecesi de değişmekte ve ona göre adlandırılmaktadır.

es-Sehâvî (ö. 402/1496), “Hasen Lizâtihi” olan Hadîsin râvilerindeki zabtın sahih Hadîs râvilerindeki zabttan eksik olduğunu, bundan başka arada bir fark bulunmadığını ifade etmiştir.

C) Râvinin Kusurları: İbn Hacer el-Askalânî, **râvinin cerhine sebep olan kusurları beşi adâlet, beşi de zabt sıfatıyla ilgili olmak üzere on grupta toplamış ve bunları kusurun ehemmiyet derecesine göre sıralamıştır.** **Adâlet** sıfatıyla ilgili kusurlardan olan yalancılık, râvinin uydurduğu bir hadîsi Hz. Peygamber'e isnat etmesidir. Hadîs rivâyetinde kasıtlı olarak yalan söylemek râvinin adâletini yok eden en ağır cerh sebebidir. Yalancılığı tesbit edilen râvinin rivayeti bu suçtan tövbe etse bile bir daha kabul edilmez.

Hz. Peygamber'e yalan isnat ettiği kesin şekilde
bilinmemekle birlikte genel olarak yalancılıkla itham
edilen râvinin rivayeti de terkedilir **Fısk: Büyük günah**
işlemek veya küçük günah işlemekte ısrar etmek
suretiyle Allah'ın emirlerine uymamak ve yalancılığı
mubah sayarak mezhebinin propagandasını
yapacak şekilde bid'atçı olmak râvinin adâlet
sıfatıyla ilgili kusurlardandır. Râvinin şahsının
(mechu'l-ayn) veya halinin bilinmemesi (mechu'l-hâl)
de kusurdur.

Galat: Zabt sıfatıyla ilgili kusurlardan biri râvinin çok yanılmasıdır. Münekkitler kasıtlı olmayan ve aşırılığa kaçmayan hataları hoş görüyle karşılamışlar, ancak hatada ısrar etmeyi hatadan daha büyük bir cerh sebebi sayarak böyle bir râvînin bütün rivayetlerinin geçersiz olduğunu ve artık hadîsinin yazılamayacağını belirtmişlerdir.

Rivâyet ettiği kitapta yanlışlık olduğunu söyleyenlere hemen inanmak ve kendisine empoze edilen hadîsi alıp yazmak (**gaflet**), **“tahdîs”** (**hadîs rivâyet**) kurallarını bilmemekten dolayı farklı derece ve mertebedeki rivayetleri veya râvileri birbirine karıştırmak (**vehim**) zabtın yetersiz olduğunu gösterir.

Zayıf bir râvînin sika râvîlere veya sika bir râvînin kendisinden daha sika olan râvîlerin rivâyetlerine aykırı hadîs nakletmesi (muhâlefet), sika olarak bilinen bir râvinin akıl ve hâfızasında meydana gelen bozukluk sebebiyle rivâyetlerinde çok hataya düşmesi de (sûu'l-hıfz) râvî için cerh sebebi sayılır.

D) Cerh ve Ta'dîl Sebebinin Açıklanması:

Râvîler hakkındaki Cerh ve Ta'dîller, gerekçelerinin açıklanıp açıklanmaması bakımından ikiye ayrılır. Ehli tarafından yapılan ve geçerli sebeplere dayanan Cerh ve Ta'dîllerin kabulünde ihtilâf yoktur. Gerekçeleri açıklanmayan, “**Mübhem Cerh ve Ta'dîl**” diye adlandırılan tenkitlerin kabul edilip edilmeyeceği konusunda ise şu görüşler ileri sürülmüştür:

1.İslâm âlimlerinin çoğuna göre, gerekli şartları taşıyan münekkidin gerekçesini belirtmediği ta'dîl makbul olmakla beraber böyle bir cerh makbul değildir. Buna göre râvinin adâletini gösteren sebepleri teker teker saymak zor olduğundan mücmel ta'dîlin kabul edilmesi gerekir. Halbuki cerh için bir tek sebep söylemek kolay ve yeterlidir. Ayrıca cerh sebebi sayılabilecek davranışlar konusunda münekkitlerin aynı fikirde olmayıp bazılarınca cerh sebebi kabul edilen bir davranışın diğerlerince cerh sebebi sayılmaması, cerhin gerekçesini açıklama zaruretini ortaya çıkarmaktadır.

2. Yaygın görüşün aksine Ta'dîl sebebini açıklamak gerekir, cerh sebebinin açıklanması gerekli değildir. Çünkü genellikle dış durumuna bakılarak Ta'dîl edilen râvide Ta'dîl sebebinin yapmacık davranışlara dayanması ihtimalinden dolayı ta'dîl gerekçesinin açıklanmasına ihtiyaç vardır. İmâmu'l-Haremeyn el-Cuveynî (ö. 478/1085), el-Gazzâlî (ö. 505/1111) ve Fahreddin er-Râzî (ö. 606/1210) bu görüştedir.

3. Münekkidin aslında Cerh veya Ta'dîli gerektirmeyen bir sebebe dayanarak râviyi Cerh veya Ta'dîl etmesi mümkün olduğu için hem cerhin hem de ta'dîlin gerekçesi açıklanmalıdır. el-Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071) ve usûlcüler bu görüşü kabul etmişlerdir.

4. Cerh ve Ta'dîl sebeplerini iyi bilen, basîretli, i'tikâdı sağlam bir münekkidin Cerh ve Ta'dîlin gerekçesini açıklaması şart değildir. el-Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071), Bâkılânî (ö. 403/1012), Zeynuddin el-İrâkî (ö. 819/1416) ve Ömer b. Reslân el-Bulkînî (ö. 805/1402) gibi âlimler bu görüşü benimsemişlerdir.

E) Cerh ve Ta'dîlin Teâruzı: Bir râvi hakkında bağdaştırılmayacak tarzda hem Cerh hem de Ta'dîl bulunabilir. Böyle bir durum (teâruz), ya aynı münekkidin veya ayrı münekkitlerin tenkitlerinden kaynaklanabilir. Aynı münekkidin tenkitlerinde teâruz olması halinde ictihadında değişiklik söz konusu olduğu için sonraki tenkidine göre hüküm verilir. Farklı münekkidlerin bir râvi hakkındaki tenkitlerinde teâruz varsa yaygın görüşe göre Ta'dîl edenler sayıca çok olsa bile gerekçesi açıklanan cerh, gerekçesi belirtilmeyen Ta'dîle tercih edilir.

16.02.2020

Ta'dîl edenlerin cerh edenlerden fazla olması
halinde muaddillerin çokluğu Ta'dîlin
doğruluğunu, cârihlerin azlığı ise cerhin
zayıflığını göstereceği için Ta'dîlin tercih
edileceğini söyleyenler de olmuştur. Bazıları da
teâruz halindeki Cerh ve Ta'dîlden hangisinin
tercih edileceğinin tercihe imkân veren bir
sebeple anlaşılabileceğini ileri sürmüşlerdir.

Öte yandan bir muhaddisin rivâyet ettiği Hadîsle amel edip fetva vermesi, o hadîsin sahîh, râvilerinin de âdil olduğunu göstermeyeceği gibi amel ve fetvasının rivâyetine aykırı olması da söz konusu hadîsin sahîh ve râvilerinin âdil olmadığı anlamına gelmez. Çünkü muhaddisin bir Hadîsle amel edip fetva vermesi ihtiyat için olabileceği gibi rivâyetine uygun düşen **icmâ** ve **kıyâs** gibi başka bir delile veya **tergîb** ve **terhîbe** dair Hadîslerle ameli câiz görmesine dayanabilir. Râvinin, kendi rivâyetiyle amel etmeyip fetva vermemesi de **teâruz** veya **nesih** gibi amele mâni bir hâlin yahut naklettiği habere aykırı olan başka bir haberin bulunması gibi bir durumdan kaynaklanabilir.

Râvilerin rivâyet ettikleri hadîsleri unutkanlık,
yanılma veya yalanlama gibi sebeplerle inkâr ettikleri
de olmuştur. Hocanın talebesine yaptığı rivayeti inkâr
etmesi demek olan bu durumun râvinin adâletini
etkileyip etkilemeyeceği tartışılmıştır. Hoca ve
talebenin her ikisinin de sika olması şartıyla hoca
rivâyetini kesin bir dille inkâr ederse iki kesin ifade
çatışmış olur. Bu durumda asıl olan hocanın sözü
dikkate alınarak fer' konumundaki râvinin rivayeti
terkedilir. Ancak bu durum râvinin cerhini ve diğer
rivayetlerinin reddini gerektirmez.

Cerh ve Ta'dîl Lafızları. Münekkitler, Cerh ve Ta'dîl İlmi'nin kurallarına göre tenkit ettikleri kimselerin rivâyetlerinin kabulünü veya reddini gerektiren ictihadî hükümleri ifade etmek üzere bazı tabirler kullanmışlardır. **Bilindiği kadarıyla bu tabirleri ilk defa derleyen ve ifade ettikleri hükümlere göre sınıflandıran müellif İbn Ebû Hâtim er-Râzî'dir. (ö. 327/939)**

Onun tasnîfi daha sonraki müelliflerin taksîmine de esas teşkil etmiş, el-Hatîb el-Bağdâdî (ö. 463/1071), İbn es-Salâh (ö. 643/1245) ve en-Nevevî (ö. 676/1277) gibi muhaddisler bu tasnîfi olduğu gibi alırken ez-Zehebî (ö. 748/1347), Zeynuddîn el-İrâkî (ö. 819/1416), İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1448), es-Sehâvî (ö. 902/1496) ve es-Suyûtî (ö. 911/1505) bu lafızları daha ayrıntılı bir şekilde tasnif etmişlerdir. Bunların içinde en ayrıntılı tasnif es-Sehâvî, es-Suyûtî ve Sindî'nin (ö. 170/786) İbn Hacer el-Askalânî'yi esas alarak yaptıkları aşağıdaki taksimdir:

A) Ta'dîl Lafızları:

Birinci Mertebe: “**Evseku'n-nâs**” (insanların en güvenilirdir.), “**esbetu'n-nâs**” (insanların en sağlamıdır.), “**ileyhi'l-muntehâ fi't-tesebbut**” (sağlamlığın zirvesindedir.), “**lâ ahade esbete minhu**” (ondan daha sağlamı yoktur.), “**men mislu fulân**” (onun gibisi var mı?), “**fulânun lâ yus'elu anh**” (falan râvi nasıldır diye sorulmaz.), “**lâ a'rifu lehû nazîran fi'd-dunyâ**” (dünyada bir benzerini tanımıyorum.), “**fulânun asdeku men edreku mine'l-beşer**” (falanca, insanlar içinde karşılaştığım en doğru sözlü râvidir).

İkinci Mertebe: “**Sikatun sikatun**” (çok güvenilirdir.), “**sikatun sebtun**” (güvenilir ve sağlamdır.), “**sikatun huccetun**” (kendisi güvenilir, hadîsi delildir.), “**sikatün hâfızun**” (sağlam bir hadîs hâfızıdır.), “**sebtun huccetun**” (sağlamdır ve hadîsi delildir.), “**sikatun mutkinun**” (güvenilir ve sağlamdır.), “**sikatun me’mûnun**”, “**sâhibu hadîsin**” (çok güvenilir, sağlam ve rivayeti delil olarak kullanılan bir hadisçidir.) gibi râvinin tam anlamıyla sağlam ve güvenilirliğini gösteren aynı veya farklı ta’dîl lafızlarının tekrar edilmesi İbn Hacer el-Askalânî’ye (ö. 852/1448) göre ikinci, ez-Zehebî’ye (ö. 748/1347) göre birinci derece ta’dîl ifadeleridir.

Üçüncü Mertebe: “Sikatun”, “sebtun”,
“keennehû mushafun” (mushaf gibi sağlamdır.),
“huccetun”, “mutkinun”, “adlun hâfizun”,
“adlun zâbitun”, “imâmun” (hadîste liderdir.),
“mîzânun” (hadîsin sağlamlığını terazi gibi
tartar.), “kabbânun” (hadîsin sıhhatini kantar gibi
tartar.), “cihbizun” (hadîs uzmanıdır.), “fârisu’l-
hadîs” (hadîste mâhirdir.) gibi râvinin adâlet ve
zabtının tam olduğunu gösteren lafızlardır.

Dördüncü Mertebe: “**Sadûkun**” (doğru sözlüdür.), “**lâ be’se bih**” veya “**leyse bihî be’s**” (zararı yok), “**hiyârun**” (çok iyi bir insandır.), “**hiyâru’l-halk**”, “**hayyirun**” (çok iyi bir insandır.). Râvînin tam anlamıyla zabt sahibi olmadığını gösteren bu lafızlar **Zehebî** ve **Irâkî**’nin sıralamasında üçüncü, **Sehâvî**’ninkinde ise beşinci mertebede yer alır.

Beşinci Mertebe: “**Mahallühû es-sıdk**” (böylesine sâdık denebilir), “**şeyhun**” (rivâyeti terkedilmez, fakat tek başına da delil olmaz.), “**ile’s-sıdkı mâ hüve**” (Hadîsi sıhhatten uzak değildir.), “**ceyyidu’l-hadîs**” (Hadîsi sahih Hadîse yakındır.), “**mukâribu’l-hadîs**” veya “**mukârebu’l-hadîs**” (hadîsi şâz ve münker değildir.), “**sadûkun lehû evhâm**” (yanlışları çok bir sadûktur.), “**sadûkun yehimu**” (yanılır bir sadûktur), “**vasatun**” veya “**şeyhun vasatun**” (orta halli bir râvîdir.).

Altıncı Mertebe: “**Sâlihu’l-hadîs**” (hadîsi delil olarak kullanılabilir), “**sadûkun inşâallah**” (doğru sözlü olduğunu sanırım.), “**ercû ennehû lâ be’sে bih**” (umarım ki bir zararı yok), “**mâ a’lemu bihî be’sen**” (bir sakıncası olduğunu bilmiyorum.), “**leyse bi-baîdin mine’s-savâb**” (hadîsi sahih olmaktan uzak değildir.), “**suveylihun**” (hadîsi delil olabilir.), “**makbûlun**” (hadîsi kabul edilebilir.),

“**yurvâ hadîsuh**” (hadîsi rivayet edilebilir.),
“**yuktebü hadîsuh**” (hadîsi i’tibar için yazılabilir.), “**yu’teberu bih**” (hadîsi i’tibar için alınabilir.) gibi en hafif cerh lafızlarına yakın ta’dîl ifadeleridir. Bu tasnifte beşinci ve altıncı mertebedeki ta’dîl lafızlarını **Zehebî ve Irâkî** dördüncü mertebede, **Sehâvî** ise altıncı mertebede birleştirmişlerdir.

B) Cerh Lafızları:

Birinci Mertebe: “**Fîhi makâmun**” (hakkında söz edilmiştir.), “**fîhi da’fun**” (biraz zayıftır.), “**fî hadîsihî da’fün**” (Hadîsinde zayıflık vardır.), “**ta’rifu ve tunkiru**” (bir bakarsın ma’rûf, bir bakarsın münker hadîs rivayet eder.), “**leyse bizâke’l-kaviy**” (pek kuvvetli değildir) veya “**leyse bi’l-metîn**” yahut “**leyse bi’l-kaviy**” (kuvvetli değildir), “**leyse bi-huccetin**” (hadîsi delil olmaz), “**leyse bi-umdetin**” (hadîsine güvenilmez), “**leyse bi’l-mardiy**” (hadîsleri hoş değil), “**fîhi hulfun**” (güvenilirliğinde ihtilâf vardır)

“**taanû fîh**” veya “**tekellemû fîh**” (hakkında tenkit vardır), “**leyse bi-me’mûnin**” (güvenilir değildir), “**li’d-da’fi mâ hüve**” (zayıflıktan uzak değildir), “**seyyiu’l-hıfz**” (hâfızası iyi değildir), “**leyse yahmedûnehû**” (onu övmüyorlar), “**leyse bi’l-hâfiz**” (hadîs hâfızı değildir), “**fî hadîsihî şey’un**” (hadîsinde hafif bir kusur vardır), “**fîhi cehâletun**” (kendisinde meçhullük vardır), “**fîhi ednâ makâlun**” (hakkında hafif bir cerh vardır), “**gayruhû evseku minh**” (başkaları ondan daha güvenilirdir)

“**mechûlun**” (bilinmeyen bir râvidir), “**lâ edrî mâ huve**” (kim olduğunu bilmiyorum). “**Leyse min ibili’l-kabbâb**”, “**leyse min cimâli’l-mehâmil**” veya “**leyse min cemmâzâti’l-mehâmil**” (pek sağlam ve güvenilir değildir) ifadeleriyle “**fîhi nazarun**” (durumu şüphelidir) ve “**seketû anh**” (münekkitler hakkında herhangi bir şey söylememiştir) _

İkinci Mertebe: “Fulânun daîfun” (falan râvi zayıftır), **“da“afûhu”** (münekkitler onun zayıf olduğunu söylemişlerdir), **“hadîsuhû münkerun”** (hadîsi münkerdir), **“lehû mâ yunkeru”** veya **“lehû menâkîru”** (münker bazı hadîsleri vardır), **“muztaribu'l-hadîs”** (hadîslerinde dengesizlik vardır), **“vâhin”** (zayıf bir râvidir), **“lâ yuhteccu bih”** (hadîsi delil olmaz).

16.02.2020

Üçüncü Mertebe: “Rudde hadîsuh”, “merdûdu’l-hadîs”, “reddû hadîseh”, “tarahû Hadîseh”, “muttarahu’l-hadîs” veya “matrûhu’l-hadîs” (hadîsini terkettiler.), “irmi bih” (kaldır at), “lâ şey’e” veya “leyse bişey’in” (hiçbir şey değil), “lâ yusâvî felsen” (bir para etmez.), “lâ yusâvî felseyn” (iki para etmez), “lâ yusâvî nevâten” (bir çekirdek etmez.),

“lâ yusâvî ba’raten” (bir tezek bile etmez.),
“tâlifun” (helâk olmuştur.), **“vâhin bi-merre”**
 (büsbütün zayıftır), **“lâ yuktebü hadîsuh”**
 (Hadîsi hiçbir şekilde yazılmaz), **“lâ tahillu’r-
 rivâyetu anh”** (ondan hadîs almak helâl
 değildir.), **“lâ tahillu kitâbetu hadîsih”** (ondan
 Hadîs yazmak helâl değildir) lafızları ve ayrıca
**el-Buhârî’ye (ö. 256/870) göre “munkeru’l-
 hadîs” lafzı üçüncü derecede cerh ifade eder.**

Dördüncü Mertebe: “**Muttehemun bi'l-kizb**” (yalancılıkla itham edilmiştir), “**müttehemun bi'l-vaz**” (Hadîs uydurmakla itham edilmiştir), “**yesriku'l-hadîs**” (bir hocadan almadığı Hadîsi ondan almış gibi rivayet eder), “**hâlikun**”, “**sâkitun**” veya “**zâhibu'l-hadîs**” (Hadîsi terkedilmiştir), “**terekûhu**” veya “**metrûku'l-hadîs**” (Hadîsi terkedilmiştir),

“mucmaun alâ terkîh” (ittifakla terkedilmiştir.),
“mûdin” (helâk olmuştur.), **“huve alâ yedey adl”**
(mahvolmuştur.), **“gayru sikatin velâ
me'mûnin”** veya **“leyse bi-sikâtin”** (güvenilir
değildir.), **“lâ yu'teberu bih”** veya **“lâ yu'teberu
bi-hadîsih”** (hadîsi i'tibar için bile yazılmaz) ve
el-Buhârî'ye göre- **“fîhi nazar”** (durumu
şüphelidir.), **“seketû anh”** (hakkında herhangi bir
şey söylenmemiştir.)

Beşinci Mertebe: “Kezzâb”, “vaddâ”,
“deccâl” veya “effâk” (yalancı ve iftiracıdır),
“yekzibu” (yalan söyler), “yusebbicu’l-hadîs”,
“yedau’l-hadîs”, “yahteliku’l-hadîs” veya
“yefteilu’l-hadîs” (hadîs uydurur), “vadaa
hadîsen” (bir hadîs uydurmuştur), “yezrifu
fi’l-hadîs” veya “yezîdü fi’r-rakm” (hadîse
ilâvede bulunur), “lehû belâyâ” (baş belâsı
rivayetleri vardır).

Altıncı Mertebe: “**Ekzebu’n-nâs**” (insanların en yalancısıdır), “**İleyhi’l-müntehâ fi’l-vad**” (uydurmacılığın zirvesindedir), “**rukun min erkâni’l-kezeb**” (yalancılığın elebaşısıdır), “**menbau’l-kizb**” veya “**ma’dinu’l-kizb**” (yalan kaynağıdır), “**fulânun mimmen yudrabu’l-meselu bi-kizbih**” (yalancılığı darbimesel olmuştur), “**cirâbu’l-kizb**” (yalan torbasıdır), “**cebelun fi’l-kizb**” veya “**kezzâbun cebelun**” (büyük yalancıdır).

Bu altı cerh mertebesinin son dördünde
bulunan lafızlarla cerhedilen râvilerden
hiçbirinin hadîsi delil değeri
taşımayacağı gibi i'tibar ve istiṣhâd için
de kullanılamaz. İlk iki mertebe
lafızlarıyla tenkit edilen râvilerin
hadîsleri ise i'tibâr için kullanılabilir.

Râvîlerin tenkidinde kullanılan yukarıdaki ifadeler
dışında münekkitler bazen ağız, baş, el ve yüz
hareketleriyle râviler hakkındaki hoşnutsuzluklarını
belirtmişler, bazan da “ittekı hayyâte Selmin lâ-
telseuke” (Selm’in yılanlarından sakın, seni
ısırmaları), “**hâtıbu leyl**” (gece oduncusu),
“**hammâletu’l-hatab**” (odun hamalı), “**lehû evâbid**”
veya “**lehû tâmmât**” (baş belâsı, felâket rivayetleri
vardır.)

Hayatın
en güzel günleri,
daha erken demekle geçer;
sonra çok geç olur.

Gustave Flaubert

Siman Kartaler
2016

ÜNİTE IV

HADÎSTE SENED

VE

METİN TENKİTİ

İLE İLGİLİ BAZI

KAYNAK ESERLER

Hadiste Sened Tenkidi

Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim Kutlay

HADİSTE METİN TENKİDİ

Tarihi Süreç, Yeni Yaklaşımlar

Enbiya Yıldırım

Prof. Dr. Ahmet Keleş

HADİS İLMİNDE METİN TENKİDİ ÖRNEKLERİ

MISFIR B GURMULLAH ED - DÜMEYNÎ

*HADİS'TE
METİN TENKİDİ
METODLARI*

Çevirenler
Doç. Dr. İlyas ÇELEBİ
Yrd. Doç. Dr. Adil BEBEK
Dr. Ahmet YÜCEL

İBN KUTEYBE

تأليف ابن كثير

TE'VÎLU MUHTELİFİ'L HADÎS

HADÎS

MÜDÂFAASI

Fakihlere ve Muhaddislere Göre
NEBEVÎ SÜNNET

Muhammed Gazalî

MEHMED SAİD
HATİBOĞLU

İslam'ın Aktüel Değeri
Üzerine 2

GÜNCEL HADİS YORUM VE TARTIŞMALARI

PROF. DR. YAVUZ KÖKTAŞ

HADİSLER VE ZİHİNLERDEKİ SORULAR

الأحاديث وما في الأذهان من الأسئلة
مقابلة مع المحدث الكبير شبيب الأرنؤوط

Büyük Muhaddis Şuayp Arnavut'la Söyleşi

Enbiya Yıldırım

RAĞBET

Dr. Ogr. Üyesi Erdoğan KOYCU

Bartın Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi

SÜNNET VE HADİSİN ANLAŞILMASI VE YORUMLANMASINDA METODOLOJİ SORUNU

Dr. Mehmet Görmez

2. Baskı

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYÜ
Bartın Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

T Ü R K İ Y E D İ Y A N E T V A K F I Y A Y I N L A R I

16.02.2020

185

SÜNNET ARAŞTIRMALARINA GİRİŞ

SÜNNETİ ANLAMADA YÖNTEM

SÜNNETİN TEŞRÎ DEĞERİ

Prof. Dr. Yusuf el-KARADÂVÎ

Çeviri

Prof. Dr. Bünyamin ERUL

E K S İ K S İ Z T A M M E T İ N

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYÇÜ
Bartın Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

HADİSLER VE YORUMLARI

Prof. Dr. Talat SAKALLI

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYÇÜ

Razi Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi

modern zamanlarda hadîsi savunmak

PROF. DR. YAVUZ KÖKTAŞ

HADİS İNKÂRCILIĞI

Hadis Karşıtlarının İddiaları ve Cevaplar

Prof. Dr. Saffet Sancaklı

HADİS KARŞITLARI NE YAPMAK İSTİYOR?

PROF. DR.
MEHMET YAŞAR KANDEMİR

Doç. Dr. Mustafa Işık

**HADİSLERİ
ANLAMA YÖNTEMİ**
-5N1K'dan Hareketle-

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

16.02.2020

Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KÖYÜ
Bartın Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

191
FEER

DUA

«Rabbim ilmimi artır.» Tâhâ Sûresi, 20. Âyet

**Elimizden tut ne olur!
Eline kurban olduğum
İlet bizi Hak yoluna!
Yoluna kurban olduğum.**

**Sensin tutduğumuz dal
Sensin kokladığımız gül,
Sensin güç aldığımız kol
Koluna kurban olduğum.**

**“İşte Hak din, işte tek din;
Müslüman ol, kurtul” dedin.
Bize gerçeği söyledin
Diline kurban olduğum.**

(M. Yaşar Kandemir)

Allah'ım,

Gönlümde olanı
hakkında hayırlı

Eyle

Hakkında hayırlı
olanı gönlüme razı eyle

«Rabbim kolaylaştır, zorlaştırma; hayırla tamamla ve O'nun yardımıyla başlarım.»

Okuduğumuz bu dersleri anlık bilgiler ve sadece sınıfı geçmeye bir araç gibi telakki etmemeniz gerekir. Bizler, edindiğimiz bu bilgilerle İslâm'ın 2. asıl kaynağını teşkil eden Sünnet'in temelini teşkil eden olan hadîsleri nasıl anlayabiliriz? Bu bilgilerin bizde kalıcı hâle gelmesi için ne yapabiliriz? düşüncesinin hâkim olması gerekir. Allah Tealâ, bu bilgiler muvâcehesinde okuduklarını anlamaya çalışan ve anladıklarını da hayata geçirme basîretini ve hassasiyetini cümlemize lütfetsin.

«Bana göre bu Hadîs sahîhtir ya da uydurmadır.»
gibi sathî değerlendirmelerden kaçınmamız
gerekir. ve «Bizden önceki ilim ve irfân sâhibi Cerh
ve Ta'dîl âlimleri acaba bu hadîsi nasıl anlamaya
çalıştılar?» Ben niçin bu hadîsi ferdî olarak
mütâlaaya tâbi tutuyorum. Benim de o âlimlerin
ortaya koyduğu yöntemleri uygulayarak yorum
yapmam gerekirken niçin keyfî yorumlarla
hadîslerden sonuç çıkarıyorum? Deme basîretini
bizlere lütfetsin.

Allah Tealâ, öncelikle kendi rızası ve Peygamberimizin (s.a.s.) hoşnutluğu istikâmetinde, sizlere ve bizlere Kur'ân ve Sünnet çizgisinde hizmet etmeyi lütfetsin. Allah, cümlemizin ve cümle inananların yâr ve yardımcısı olsun.